

VERDER VOOR VERANDERING

**LEVEN IN EEN GROEN EN GEZOND, SOCIAAL
EN KLIMAATRECHTVAARDIG NOORD-HOLLAND**

Verkiezingsprogramma GroenLinks Noord-Holland
2023-2027

Concept versie voor de leden van GroenLinks
14 oktober 2022

**GROEN
LINKS
NOORD-HOLLAND**

INLEIDING

Beste Noord-Hollanders,

Vier jaar geleden behaalden we met onze mensen, idealen en ambities het beste verkiezingsresultaat ooit. We sloten een akkoord dat vol was van onze idealen; groener, duurzamer en eerlijker. Op basis daarvan zijn we Noord-Holland gaan besturen. Als grootste coalitiepartij! We zien inmiddels duidelijke tekenen van nieuw bestuur. We zien een groener, duurzamer en socialer Noord-Holland. Zo zijn honderden hectaren meer natuur gerealiseerd. En tot 2027 komen er nog eens honderden bij. De energietransitie is op volle stoom. Er worden meer windmolens gebouwd. Er is steeds meer aandacht voor circulariteit in het bedrijfsleven. We realiseerden extra geld om de gebouwde omgeving sneller te kunnen verduurzamen. We zijn gestart met het aanpakken van energiearmoede en we maken het bouwen van betaalbare woningen mogelijk. Ook zorgden we ervoor dat Noord-Holland aandacht besteedt aan de viering van Ketu Koti en de positie van vrouwen.

Tegelijkertijd waren het geen makkelijke jaren. De pandemie, oorlogen wereldwijd en nu ook in Europa, zorgen ervoor dat Noord-Hollanders en mensen die naar onze provincie vluchtten nog harder worden geraakt door het neoliberale beleid van Rutte IV. We zien hoe onze verzorgingsstaat verder wordt uitgekleed, hoe tegenstellingen groeien en de wereld om ons heen verhardt.

We zijn in Noord-Holland direct aan de slag gegaan om de verschillende crises het hoofd te bieden. We richtten twee coronafondsen op. Eén om culturele en maatschappelijke instellingen overeind te houden. En één om later duurzamer uit de pandemie te komen. We zorgden ervoor dat de provincie er scherper op toe ziet dat statushouders een huis krijgen. Ook zijn we intensiever aan de slag gegaan met huisvesting voor dak- en thuislozen.

Nu kijken we vooruit naar de komende vier jaar, waarin grote uitdagingen op ons afkomen. De klimaatcrisis bedreigt onze provincie, waarvan een groot deel onder zeeniveau ligt. De gevolgen van klimaatverandering worden steeds zichtbaarder met droogtere records in 2020 en 2022. De inwoners van de regio IJmond worden elke dag geconfronteerd met de vervuilde lucht van Tata Steel. Duizenden mensen kunnen geen huis vinden. De veel te hoge stikstofuitstoot laat zien dat we de landbouw moeten verduurzamen, voor natuurherstel en natuurbescherming. Dit zijn stuk voor stuk enorme uitdagingen die, meer dan ooit, door Den Haag bij de provincies worden neergelegd. Nog nooit is het belang van een sterk provinciebestuur groter geweest.

In de komende jaren gaan we **verder voor verandering**. We zijn hoopvol voor de toekomst. We zien enorm veel veerkracht in onze provincie. We kunnen het! Onze landbouw verduurzamen, de natuur beschermen én onze industrie vergroenen. Meer en meer betaalbare woningen realiseren. Verandering is nodig. Verandering is ook echt mogelijk. Als we de handen ineen slaan kunnen we zoveel meer bereiken. Hoe? Dat lichten we toe in de vier thematische hoofdstukken van dit verkiezingsprogramma: Klimaatrechtvaardig en circulair, Gezond leven, Groene ontwikkeling, en Samen leven in een sociale provincie.

■
GroenLinks kiest voor een klimaatrechtvaardig Noord-Holland. Samen met alle inwoners van Noord-Holland en energiecoöperaties komen we in actie. We maken duurzame energie mogelijk. De

opbrengsten komen ten goede komen aan de inwoners, niet aan multinationals. We maken van onze economie een circulaire economie die zich aanpast aan wat de aarde aankan.

II

GroenLinks kiest voor een gezond Noord-Holland. Met oog voor schone lucht en water, gezond voedsel en toegankelijke voorzieningen. We kiezen voor een schone en een gezonde leefomgeving. We beperken de uitstoot van grote bedrijven als Schiphol en Tata Steel. Wij houden vast aan het doel om de uitstoot van stikstof in 2030 met 50% te reduceren, maar we bieden boeren wel perspectief. Samen met hen kiezen we voor het duurzaam verbouwen van gezond voedsel, voor onze voedselvoorziening en voor natuur en landschapsherstel. We stimuleren het behoud van voorzieningen dichtbij huis en zorgen dat ze voor iedereen bereikbaar zijn.

III

GroenLinks kiest voor een groen Noord-Holland. Bij iedereen is groen in de buurt. En iedereen kan genieten van de natuur. Voor rust en ruimte, en voor recreatie. Elke Noord-Hollander hoort toegang te hebben tot groen en recreatie. We koesteren onze prachtige kenmerkende landschappen en natuurgebieden. We maken het Natuurnetwerk Nederland af en beschermen onze inheemse planten en dieren. Biodiversiteit staat voorop.

IV

GroenLinks kiest voor een sociaal Noord-Holland. Waar voor iedereen een goede en betaalbare woning is. Waar initiatieven voor een gezondere, duurzamere, socialere samenleving worden versterkt. Waar niemand aan zijn lot wordt overgelaten. Maar ook een Noord-Holland waar we kritisch kijken naar ons verleden en erkennen dat het verleden bijdraagt aan de ongelijkheid van vandaag. Waarin we deze ongelijkheid bestrijden door de inwoners die dat nodig hebben een steuntje in de rug geven.

Onze provincie is prachtig. Met haar uitgestrekte landschappen, haar steden vol cultuur en reuring, haar natuur en erfgoed. Verandering in ons denken is nodig om die kwaliteiten te beschermen en te versterken. We omarmen nieuwe ontwikkelingen die een duurzame toekomst mogelijk maken.

We staan voor grote uitdagingen. GroenLinks gaat er deze niet uit de weg. We kiezen altijd voor structurele oplossingen, en zullen eventuele pijn zo eerlijk mogelijk verdelen. Wij hebben de antwoorden om de vele crises te lijf te gaan. Met deze klimaatrechtvaardige, groene, gezonde en sociale beloften gaan wij de verkiezingen in. We zetten de schouders eronder. We gaan aan de slag. We zijn kritisch en we pakken door. Samen met jullie, met alle Noord-Hollanders. Zo koesteren we al het moois in onze provincie en nemen we verantwoordelijkheid voor de problemen die op ons afkomen. We creëren én pakken kansen voor Noord-Holland. Wij gaan verder. Doe mee en ga ook verder voor verandering.

Doe met ons mee, stem 15 maart 2023 GroenLinks!

INHOUD

INLEIDING	2
I. KLIMAATRECHTVAARDIG EN CIRCULAIR	6
A Klimaat en Energie	7
Programmapunten SNELLER ONZE DOELEN HALEN	7
Programmapunten KLIMAATRECHTVAARDIGHEID	8
Programmapunten VERDUURZAMEN GEBOUWDE OMGEVING	9
Programmapunten ENERGIETRANSITIE	10
B Circulaire Economie	11
Programmapunten CIRCULAIR NOORD-HOLLAND	11
Programmapunten AFVAL VERDWIJNT	13
II. GEZOND LEVEN	14
A Landbouw en Voedsel	15
Programmapunten DUURZAME LANDBOUW	15
Programmapunten GEZOND EN PLANTAARDIG VOEDSEL	16
B Gezonde Leefomgeving	17
Programmapunten SCHONE LUCHT EN OMGEVING	17
Programmapunten GEZONDE IJMOND	18
Programmapunten GRENZEN AAN DE LUCHTVAART	18
C Bereikbaarheid	20
Programmapunten BEREIKBAARHEID VOOR IEDEREEN	20
Programmapunten OP DE FIETS EN TE VOET	21
Programmapunten OPENBAAR VERVOER	22
Programmapunten INFRASTRUCTUUR NU EN STRAKS	23
III. GROENE ONTWIKKELING	24
A Natuurgebieden en Biodiversiteit	25
Programmapunten WAARDEVOLLE NATUUR	25
Programmapunten NATUURBEHEER EN DIERENWELZIJN	26
B Water	28
Programmapunten SAMEN VERANTWOORDELIJK VOOR WATER	28

C Landschap en Cultuurhistorie	29
Programmapunten NOORD-HOLLANDSE LANDSCHAPPEN EN CULTUURHISTORIE	29
D Groen en Recreatie	31
Programmapunten GROENE RECREATIE	31
IV. SAMEN LEVEN IN EEN SOCIALE PROVINCIE	32
A Goed Wonen	33
Programmapunten GOED WONEN VOOR IEDEREEN	33
B Leefbaar en Vitaal Platteland	36
Programmapunten PLATTELAND MET RIJKE TOEKOMST	36
C Onze cultuur: toen, nu en straks	37
Programmapunten CULTUUR EN HISTORIE	37
Programmapunten EDUCATIE, SPORT EN JONGEREN	38
D Bestuur en Inclusie	40
Programmapunten PROVINCIALE FINANCIËN	40
Programmapunten BESTUURSKRACHT	41
Programmapunten DEMOCRATIE EN INCLUSIE	41
E Digitalisering	43
Programmapunten NOORD-HOLLAND DIGITAAL	43
VERANTWOORDING	44

I. KLIMAATRECHTVAARDIG EN CIRCULAIR

GroenLinks kiest onverminderd voor het klimaat. Gelukkig staan we hierin allang niet meer alleen. Een grote meerderheid van de Noord-Hollanders ziet dat het drastisch anders moet. Mensen van diverse pluimage die verbonden zijn om de klimaatcrisis op te lossen. We moeten harder dan ooit aan de slag voor een duurzaam Noord-Holland voor ons allemaal.

Afgelopen vier jaar is het nog duidelijker geworden hoe weinig tijd we over hebben om het tij te keren. De opeenvolgende IPCC-rapporten laten zien dat we niet snel genoeg in staat zijn de transitie te maken. Om de doelen van het Parijs-akkoord te halen moeten we dus nog harder aan de slag. Er geldt een Europese norm van 55%-reductie van broeikasgassen in 2030. Om de temperatuurstijging tegen te gaan zullen we er nog een flinke schep bovenop moeten doen.

Een klimaatrechtvaardig Noord-Holland betekent voor GroenLinks dat we de klimaatcrisis niet alleen duurzaam, maar ook sociaal oplossen. Verantwoord met de aarde omgaan gaat over meer dan het milieu alleen. Het gaat over het gehele systeem waarin we leven. De klimaatcrisis is veroorzaakt in een westers systeem van overvloed en grootgebruik. Terwijl het merendeel van de mensheid keurig leeft binnen de grenzen van wat onze aarde kan dragen zorgen grote multinationals en de allerrijksten voor verreweg de meeste uitstoot. GroenLinks wil dat tij keren in Noord-Holland. Iedereen moet profiteren van de transitie. Ook mensen die het niet breed hebben. Ook kleinere bedrijven en organisaties.

De oorlog in Oekraïne heeft de warmtetransitie nog urgenter gemaakt. We moeten zo snel mogelijk van het gas af. Dat is beter voor het milieu en het vermindert onze afhankelijkheid van foute regimes als in Rusland. De huidige crisis creëert ook energiearmoede. Steeds meer huishoudens kunnen hun energierekening (bijna) niet meer betalen. Als provincie moeten we doen wat we kunnen om gemeenten te helpen huizen beter te isoleren en inwoners bij te staan.

Hiervoor is een circulaire economie de enige reële optie. Noord-Holland wordt koploper circulair en werkt verder aan circulariteit in o.a. de woningbouw, wegenbouw, landbouw. Ook dringen we afvalstoffen terug in het bedrijfsleven en bij consumenten.

A | Klimaat en Energie

De afgelopen periode is de energietransitie in Noord-Holland goed op gang gekomen. Te strenge regels voor plaatsing van windmolens zijn geschrapt. Daar zijn we trots op. Nu is het zaak om de vaart in de energietransitie te houden. Er is veel steun, maar er leven ook veel zorgen onder inwoners. GroenLinks wil samen tot goede plannen komen om de energieopwekking in onze provincie te organiseren. Het is belangrijk dat inwoners meedenken en mee profiteren van de transitie.

Als provincie pakken we een grotere rol bij de organisatie en planning, omdat dit voor gemeenten in de praktijk vaak lastig is. Wind en zon blijven de belangrijkste bronnen voor het opwekken van duurzame energie.

Intussen wacht de komende periode nog een grote opgave: de warmtetransitie. We moeten onze afhankelijkheid van fossiele brandstoffen afbouwen en kunnen het ons niet permitteren afhankelijk te zijn van Rusland. In onze provincie zijn de eerste stappen gezet met warmtesystemen van HVC en de Nieuwe Meer. Ook bieden we meer ruimte aan innovatieve technieken als geothermie en aquathermie. Daarbij zoeken we de samenwerking met energiecoöperaties, gemeenten en woningbouwcorporaties. In een klimaatrechtvaardig Noord-Holland doet iedereen mee en profiteert iedereen van de veranderingen.

Programmapunten SNELLER ONZE DOELEN HALEN

- i- 1. Klimaat is onze primaire doelstelling. Al het andere beleid staat daaraan ten dienste, of is daar tenminste niet strijdig mee; We lichten ons gehele provinciale beleid door op tegenstrijdigheid. We ondermijnen niet langer onze klimaatdoelstellingen met (soms oude) regelingen of gewoonten.
- i- 2. GroenLinks versnelt het nemen van maatregelen om onze doelen te halen. Om de aarde leefbaar te houden moeten we de opwarming ervan beperken tot maximaal 1,5 graad Celsius. Voortaan is deze 1,5 graad het uitgangspunt van het Noord-Hollands klimaatbeleid. Dit is ons uitgangspunt voor de reductie die nodig is vóór 2030 en de periode daarna. We rekenen het actieprogramma Klimaat door aan de hand van dit uitgangspunt en stellen het waar nodig bij.
- i- 3. De zeventien duurzame ontwikkeldoelen van de VN geven richting aan ons klimaatbeleid. We verwerken deze doelen in een nieuwe versie van het actieprogramma Klimaat en gebruiken ze als uitgangspunt in ons toezicht.
- i- 4. Noord-Holland roept de klimaatcrisis uit! Om de urgentie te benadrukken is dát de toon in de communicatie van de provincie. We onderzoeken hoe effectief onze communicatie over de klimaatcrisis is.
- i- 5. We voeren de afspraken die we hebben gemaakt in de Regionale Energie Strategieën (RES) uit. We denken vanuit mogelijkheden en ondersteunen gemeenten bij het realiseren van wind- en zonprojecten in hun zoekgebieden. Waar nodig en mogelijk voegen we extra zoekgebieden toe.

- i- 6. De provinciale organisatie wordt in 2030 klimaatpositief. We compenseren de uitstoot die in andere delen van de wereld plaatsvindt om ons te voorzien van producten als elektronica, kleding, voedsel en dergelijke. Voor de lange termijn streven we ernaar om klimaatpositief te worden in de gehele provincie.
- i- 7. Jaarlijks presenteren we bij de jaarrekening een klimaatrekening. Hierin wordt de 'klimaatbalans' opgemaakt. Aan alle stukken die we schrijven voegen we een klimaatparagraaf toe. De klimaatparagraaf geeft inzicht in de inkomenseffecten. Om te verzekeren dat de transitie eerlijk plaatsvindt. We willen dat de provincie juist die groepen beschermt die momenteel achterblijven. We zien er voortdurend op toe of we op de goede weg zijn om onze doelen te behalen. De impactanalyse, waarmee we kijken hoe ver we zijn met ons beleid breiden we uit naar alle broeikasgassen. Elk jaar updaten we deze analyse.
- i- 8. We zetten maximaal in op het verbeteren van de energie-infrastructuur. Zonder een goed netwerk geen energietransitie. Energiebesparing is één van de speerpunten van het Noord-Hollandse beleid. Het servicepunt Duurzame Energie gaat gemeenten adviseren over besparingsmogelijkheden.
- i- 9. We willen als provincie meer zeggenschap bij het Rijk om te kunnen bepalen welke projecten voorrang krijgen op het energienetwerk. We maken de processen rondom de regelgeving eenvoudiger.
- i- 10. Om het netwerk te ontlasten is energieopslag van cruciaal belang. GroenLinks maakt zich sterk om innovatieve en collectieve manieren van lokale opslag (buurtbatterijen, baaltstenen en dergelijke) te stimuleren.
- i- 11. We onderzoeken de mogelijkheid van een provinciaal warmtebedrijf. Hierdoor wordt warmte weer publiek eigendom. Er zijn op dit moment al (lokale) innovatieve voorlopers (coöperaties). GroenLinks zet zich in om deze inspanningen actief uit te breiden. In 2024 verwachten we de eerste resultaten.

Programmapunten KLIMAATRECHTVAARDIGHEID

- i- 12. De energietransitie kan alleen slagen als die op een eerlijke manier plaatsvindt. De provincie zorgt ervoor dat de streefnorm uit het Klimaatakkoord wordt gerealiseerd. We realiseren bij alle nieuwe projecten minstens 50 procent lokaal eigendom bij de opwekking van hernieuwbare elektriciteit.
- i- 13. Energiecoöperaties worden het uitgangspunt van duurzame energie in Noord-Holland. We ondersteunen hen met raad en daad en zorgen voor meer capaciteit bij het Servicepunt Duurzame Energie om hen te ondersteunen.
- i- 14. Energiecoöperaties kunnen het niet alleen. Om te voorkomen dat vooral grote bedrijven aan de energietransitie verdienen, ondersteunen we burgerinitiatieven door startkapitaal beschikbaar te stellen. Voor dit doel richten we een nieuw fonds op.

- i- 15. We lobbyen bij het Rijk om energie betaalbaar te houden. We zijn blij met de invoering van het energieplafond. De volgende stap is om de grote winsten van energiebedrijven hiervoor gedeeltelijk aan te wenden.
- i- 16. Bij projecten rondom duurzame energie wordt een Omgevingsfonds verplicht. Vanuit dat fonds worden buurtvoorzieningen betaald. Bijvoorbeeld voor het opknappen van een buurthuis of het behoud van een bibliotheek.
- i- 17. Lokale ondernemers worden gestimuleerd mee te doen aan projecten voor duurzame energieopwekking. Dit doen we door het uitschrijven van maatschappelijke *tenders*, waarbij organisaties initiatieven in kunnen dienen. Al in een vroeg stadium wordt aan omwonenden, energiecoöperaties, ondernemers en bedrijven gevraagd welke ruimtelijke en maatschappelijke voorwaarden zij belangrijk vinden voor deze *tender*.
- i- 18. Iedereen krijgt de mogelijkheid om mee te denken en te praten over de energietransitie. We ondersteunen gemeenten actief bij het stimuleren van participatie bij nieuwe projecten rondom duurzame energie. Diversiteit en inclusiviteit zijn belangrijke voorwaarden voor evenredige participatie.
- i- 19. We organiseren een Noord-Hollands burgerberaad om ons klimaatbeleid uit te breiden. Dat burgerberaad krijgt een duidelijk mandaat en goede faciliteiten om tot een goede beraadslaging te komen. We vragen inwoners na te denken over creatieve, inclusieve en radicale oplossingen om klimaatverandering te stoppen.
- i- 20. Datacenters vragen veel energie. Vanwege de gebrekkige ruimte op het net is het niet uit te leggen dat zij worden aangesloten op het net. Er is geen plek voor nieuwe *hyperscales* in Noord-Holland. Bestaande datacenters moeten hun ecologische voetafdruk rapporteren.

Programmapunten VERDUURZAMEN GEBOUWDE OMGEVING

- i- 21. De warmtetransitie is een van de grootste uitdagingen bij het klimaatneutraal maken van onze provincie. Noord-Hollandse woningen zijn in 2030 van het aardgas af en in 2035 klimaatneutraal. Buurten die niet klimaatneutraal gemaakt kunnen worden, worden aangesloten op warmtenetten. We helpen gemeenten met de coördinatie van de warmtetransitie.
- i- 22. Fiksbrigades, die inwoners helpen bij het isoleren en verder verduurzamen van hun huis fungeren als kennismakelaars en spelen een grote rol bij de verduurzaming van woningen. De gemeentelijke fiksbrigades kunnen, waar nodig, rekenen op provinciale steun.
- i- 23. Campagnes en acties om het stedelijk gebied te vergroenen (zoals tegelwippen, plant erin, steen eruit) dragen bij aan de bewustwording en zijn bewezen effectief. De provincie ondersteunt desgewenst gemeenten bij het klimaatadaptatief inrichten van de omgeving, bijvoorbeeld zodat er meer water wordt opgevangen en hittestress wordt tegengegaan.

Programmapunten ENERGIETRANSITIE

- i- 24. Een van de grootste problemen in de energietransitie is het tekort aan arbeidskrachten. We gaan actief met mbo's in gesprek om oplossingen te vinden. De Tata Steel Academy kan een belangrijke rol spelen bij het toespitsen van het technisch onderwijs op de energietransitie.
- i- 25. De provincie stimuleert het bedrijfsleven actief om stageplaatsen aan te bieden voor leerlingen die kunnen bijdragen aan de energietransitie. We geloven dat meer inclusiviteit op de werkvloer in de technische sector de sector extra (vrouwelijke) arbeidskrachten kan opleveren.
- i- 26. We richten een scholingsfonds op dat werknemers begeleidt om vanuit de fossiele sector over te stappen naar een duurzamere sector.
- i- 27. De provincie stimuleert zon- en windprojecten. We houden oog voor innovatie. Daarom ondersteunen we ook ontwikkelingen op het gebied van aquathermie, blauwe energie, infrarode warmtepanelen en dergelijke.
- i- 28. Voor grootverbruikers van energie komt een actieplan. We controleren of zij zich houden aan de wettelijke verplichtingen tot besparing. We willen met deze bedrijven afspreken dat zij zich verbinden aan een grotere besparing dan wettelijk is verplicht.
- i- 29. In de haven van Den Helder en de haven van IJmuiden werken we aan waterstofhubs. Die worden van groot belang in Noord-Holland en Nederland. Ze leveren meer mogelijkheden op voor groene energie en creëren duurzame werkgelegenheid.
- i- 30. GroenLinks is tegen kernenergie. Er is in Noord-Holland geen ruimte voor een kerncentrale voor energieopwekking.
- i- 31. GroenLinks is tegen houtige biomassa. We openen geen nieuwe biomassacentrales en bouwen bestaande af.

B | Circulaire Economie

Voor GroenLinks is er geen andere economie dan een circulaire economie. Uit het Circularity Gap Report blijkt dat een circulaire economie kan helpen tot 85% van de klimaatdoelstellingen te behalen. We ontwikkelen als provincie instrumenten die eraan bijdragen dat ondernemers in 2030 klaar zijn voor de toekomst. GroenLinks Noord-Holland zet in op een regionale economie waar brede welvaart belangrijker is dan snelle winst. We werken veel samen met andere overheden. Bijvoorbeeld in de Metropoolregio Amsterdam (MRA) bij het stimuleren van kortere ketens. Sociale en circulaire ondernemingen die ondersteuning nodig hebben, kunnen putten uit een door de provincie opgericht investeringsfonds. De regionale ontwikkelingsmaatschappijen, waar de provincie aan deelneemt, gaan meer sociale en duurzame eisen stellen aan de leningen en investeringen die daaruit worden gefinancierd. Ook worden werknemerscoöperaties ondersteund. Dat zijn bedrijven waar werknemers mede-eigenaar zijn. Daarnaast wil de provincie meer invloed op hoe bedrijventerreinen worden benut en ingericht. Vergunningen worden verleend aan bedrijven die aantoonbaar bijdragen aan goede banen en een groene economie. Zo voorkomen we bijvoorbeeld de ongewenste vestiging van grote distributie- en datacentra zonder bedrijvigheid.

De provincie werkt aan een circulaire economie. We moeten koploper zijn op het gebied van circulariteit. Dat doen we door op alle vlakken duurzaam in te kopen en aan te besteden; van groene stroom tot circulaire gebouwen. We kiezen voor de maakindustrie ten koste van het schuiven met dozen in distributiecentra zonder toegevoegde waarde. Maar wel een maakindustrie die uitgaat van circulariteit, waarbij geen voedsel en grondstoffen worden verspild. Zo is bijvoorbeeld in de textielketen (een van de meeste vervuilende industrieën ter wereld) heel veel terrein te winnen. Ook hier zien we prachtige initiatieven ontstaan vanuit de markt. Het bewijs dat het mogelijk is om een meer circulaire keten te realiseren.

Programmapunten CIRCULAIR NOORD-HOLLAND

- i- 32. Economische groei ten koste van de aarde is niet langer houdbaar. We gebruiken het donutmodel van Kate Raworth als inspiratie voor de economie van Noord-Holland. In dit model moet de economie zich houden aan de ecologische draagkracht van de planeet. We onderzoeken hoe we dit model voor onze provincie kunnen inzetten. De reguliere portefeuille Economie gaat de portefeuille Circulaire Economie heten. Het Noordzeekanaalgebied en de Haven van Den Helder worden nationale aanjagers van deze circulaire economie.
- i- 33. De provincie zet een investeringsfonds op om sociale ondernemingen te ondersteunen. Coöperatief eigenaarschap leidt tot een eerlijkere verdeling van verdiensten en inkomen. En, net als bij familiebedrijven, tot een focus op de langere termijn. Dit leidt uiteindelijk tot stabiele economische ontwikkeling.
- i- 34. Samen met de gemeenten stellen we een aanpak op voor Community Wealth Building. Het geld dat in een gebied wordt verdiend vloeit via coöperaties, lokale ondernemers en via een eerlijke arbeidsmarkt, terug naar de bewoners.

- i- 35. Met ons inkoopvolume kunnen we veel impact maken en de markt stimuleren. Bijvoorbeeld in de mobiliteit en infrastructuur. Door circulaire eisen te stellen in onze inkoop en aanbestedingen dagen we bedrijven uit innovaties te ontwikkelen. We hebben in 2023 alle ambtenaren in onze organisatie opgeleid om de principes van circulariteit toe te passen op al hun projecten en daardoor circulair in te kopen. Vanaf 2024 stellen we milieu-impacteisen aan alle opdrachtnemers en leveranciers bij alle inkoop en aanbestedingen. Uiterlijk in 2027 koopt de provincie volledig circulair in.
- i- 36. In 2024 zijn Total Cost of Ownership (TCO) en in 2025 zijn Milieukostenindicator (MKI) een onderdeel van onze investeringen in infrastructuur.
- i- 37. Om kleine duurzame bedrijfjes in de provincie te steunen streven we naar korte ketens bij het inkopen van goederen en diensten. Centraal hierin staan herstel van biodiversiteit, verbeteren van de kwaliteit van bodem en water en het sluiten van kringlopen. We streven naar lokale inkoop. We stimuleren kleinschalige productie met minder verspilling van voedsel en grondstoffen. We onderzoeken in welke ketens de provincie een regierol moet nemen om circulariteit verder te stimuleren.
- i- 38. Het midden- en kleinbedrijf (mkb) is de grootste werkgever in Noord-Holland. Door slimme samenwerkingen aan te gaan met brancheorganisaties, mkb-verenigingen, en regionale partners helpen we ondernemingen de omslag naar circulair te maken. In 2024 hebben we ketenaanjagers en een Circulaire Ambassadeur aangesteld. Iemand uit de praktijk, met een groot netwerk in het bedrijfsleven én een expert in circulariteit. Een grote stimulans om in 2026 50% van het regionale mkb van kennis te voorzien van de circulaire economie.
- i- 39. De Actieagenda Circulair wordt verlengd tot 2027 (loopt nu tot 2025). Als onderdeel van deze agenda komt er een programma dat regionale brancheorganisaties en het mkb verder ondersteunt in de transitie. Ook ontwikkelen we een strategie om met de verschillende verantwoordelijke mensen bij overheid en bedrijfsleven, van inkopers en ontwerpers tot marketeers en managers, circulariteit te bevorderen.
- i- 40. Gemeenten spelen een grote rol in de transitie naar circulair bouwen. Bijvoorbeeld bij het opstellen van eisen in hun stedelijke bouwopgave en het faciliteren van circulaire initiatieven van bewoners. We werken aan een betere samenwerking en ondersteuning van gemeenten door het leveren van expertise en middelen.
- i- 41. We hebben in 2026 in elke regio een Circulaire Bouwhub waar waardevolle materialen van bouwbedrijven uit de regio kunnen worden heen gebracht om opnieuw te worden verkocht.
- i- 42. Alle gebouwen in ons eigen beheer worden vanaf 2024 zoveel mogelijk gemaakt van biobased en secundaire materialen. Alle onderdelen van de panden zijn demontabel en hebben een grondstoffenpaspoort.
- i- 43. Alle nieuwe woningen krijgen een grondstoffenpaspoort. Hierdoor wordt duidelijk welke grondstoffen zijn gebruikt en waar ze vandaan komen. Ook wordt hierdoor duidelijker welke grondstoffen later kunnen worden hergebruikt. Nieuwbouw wordt circulaire bouw. Bijvoorbeeld door het gebruik van biobased materialen. In 2027 is minimaal 50% van alle bouwmaterialen circulair.

Programmapunten AFVAL VERDWIJNT

- i- 44. Afval bestaat niet, er is alleen grondstof. Er wordt te veel weggegooid dat nog kan worden gerepareerd of hergebruikt. We ontwikkelen samen met gemeenten een plan om de gedragsverandering die nodig is om dit te realiseren tot stand te brengen. In 2027 heeft 70% van de inwoners de kennis of de bereidheid producten te delen, te repareren of te refurbishen.
- i- 45. Voor alle reststromen streven we naar een nieuwe bestemming of benutting. Vanaf 2025 zetten we al het afval uit onze eigen organisatie voor 95% opnieuw in.
- i- 46. We onderzoeken hoe we bestaande afvalbergen kunnen opruimen voor een schone en afvalloze samenleving.
- i- 47. We verbieden het gebruik van eenmalig plastic op evenementen waarvan de provincie de sponsor is.

II. GEZOND LEVEN

In Noord-Holland zijn we trots op onze groene buitengebieden. We zijn ook trots op onze innovatieve ondernemers die onze provincie tot motor van de Nederlandse economie hebben gemaakt. Er is veel veelzijdigheid en creativiteit in het midden- en kleinbedrijf. Wat we helaas ook constateren is dat onze economie nog niet erg groen is. Economische activiteiten leggen een groot beslag op onze groene ruimte en ook op onze gezondheid. GroenLinks wil toe naar een nieuwe balans. Daarvoor moeten scherpe keuzes worden gemaakt tussen groei en gezondheid. Denk daarbij aan de stikstofproblematiek en aan de ongezonde leefomgeving in de regio IJmond. GroenLinks wil een gezonde economie in een gezonde leefomgeving.

Het efficiënt gebruiken van de schaarse beschikbare ruimte is in Noord-Holland altijd belangrijk geweest. Steeds meer staat dit op gespannen voet met de toekomstbestendigheid van ons land. Bijvoorbeeld als onze rendementsdrift dreigt de landbouwgrond uit te putten. We leggen een te grote claim op het klimaat en de leefomgeving. Het herstel gaat niet vanzelf. Er moeten belangrijke keuzes worden gemaakt. Keuzes met betrekking tot het productieproces en de locatie van het proces. De 2,8 miljoen Noord-Hollanders moeten erop kunnen rekenen en vertrouwen dat de provincie er alles aan doet om te zorgen voor een gezonde en veilige leefomgeving voor al haar inwoners.

We zorgen voor een gezonde en duurzame bereikbaarheid. Voor ontmoeting en ontwikkeling. We investeren niet in nieuwe infrastructuur die autogebruik stimuleert. We stimuleren duurzaam gebruik van infrastructuur, met aandacht voor verkeersveiligheid, en ruimte voor ov en fiets.

Voor GroenLinks is de gezondheid van mens en dier het uitgangspunt. Daarom werken we, samen met betrokken burgers en bedrijven, aan duurzame oplossingen. Hierbij is haast geboden. Hoe langer we dralen, hoe groter de schade en hoe hoger de kosten om de natuurwaarden of de gezondheidsschade te herstellen.

A | Landbouw en Voedsel

GroenLinks streeft een ander landbouwsysteem na. Een systeem dat zorgt voor gezond en duurzaam geproduceerd voedsel dat voor iedereen beschikbaar en betaalbaar is. Het huidige systeem is vastgelopen en biedt onze boeren geen perspectief. De exportgerichte productie van bijvoorbeeld bloemen en zuivel is ongewenst én onhoudbaar in onze dichtbevolkte provincie. GroenLinks is voor een systeem waarin kleinschalig opererende agrarische bedrijven economisch gezond kunnen zijn. GroenLinks wil zulke landbouw te stimuleren. Dus werken we aan een socialer en duurzamer landbouwbeleid dat boeren perspectief biedt.

In Noord-Holland zijn gelukkig veel boeren die vooroplopen met natuurinclusieve kringlooplandbouw. Zij laten zien dat het ook anders kan. Zij dragen bij aan een hogere biodiversiteit, een groter dierenwelzijn en beter landschapsbeheer. We zijn voorstander van lokale productie en verkoop en dat boeren een betere onderhandelingspositie krijgen tegenover supermarkten. GroenLinks staat zij aan zij met de boeren in Noord-Holland die iedere dag vanuit die overtuiging aan natuurinclusieve landbouw werken.

Wij vinden het essentieel dat, ondanks of op termijn zelfs dankzij, de landbouw de rijkdom van onze bodem behouden blijft. Ook in Noord-Holland stoten we gezamenlijk te veel stikstof uit. Door deze hoge stikstofdepositie verzuurt onze bodem en verdwijnen vele planten- en boomsoorten. Het gevolg is een sterk afnemende biodiversiteit en ook een minder gezonde leefomgeving voor onszelf. Dat moet veranderen. We houden vast aan een halvering van stikstof in 2030.

Het gebruik van landbouwgif zorgt voor een aantasting van onze gezondheid en voor een afname van insecten, vogels en andere dieren. We zijn voor gifvrije landbouw.

Het roer moet om. Alleen dan kunnen we onze natuur, de biodiversiteit, de bodem- en de waterkwaliteit op peil houden. Het is tijd voor een nieuwe visie op onze landbouw. Een visie waarin landbouw en natuur niet gescheiden zijn, maar gelijkwaardige onderdelen zijn van hetzelfde systeem.

Programmapunten DUURZAME LANDBOUW

- ii- 1. Er is in Noord-Holland geen plek voor bio-industrie en megastallen.
- ii- 2. We maken ons sterk voor natuurinclusieve kringlooplandbouw. Een goede bodemkwaliteit, verbetering van biodiversiteit en de productie van gezond voedsel gaan hand in hand. Dat vraagt om vermindering van het gebruik van kunstmest en landbouwgif, om lichtere landbouwmachines, om meer gewasrotatie, om een kleinere veestapel en om een dieet met minder dierlijke en meer plantaardige eiwitten.
- ii- 3. We bevorderen kruidenrijke weilanden en de terugkeer van heggen en houtwallen om de biodiversiteit te verhogen. Grond wordt alleen gebruikt voor veeteelt als de grond niet geschikt is voor de teelt van voedselgewassen.
- ii- 4. Veeteelt wordt weer grondgebonden. Dat betekent dat er niet meer vee wordt gehouden dan waar het land in kan voorzien. Boeren hoeven dan niet langer mest en veevoer te importeren. Het veevoer is zoveel mogelijk afkomstig uit de regio.

- ii- 5. Boerenbedrijven produceren niet meer mest dan zij op eigen en nabijgelegen akkers kunnen verspreiden. Nutriënten (voedingsstoffen) uit het rioolwater worden op een veilige manier gerecycled en boeren worden gestimuleerd voedselgewassen te telen die stikstof uit de lucht vastleggen. Op deze manier wordt de behoefte aan kunstmest fors teruggedrongen.
- ii- 6. De provincie stelt als doel om de uitstoot van stikstofoxiden en ammoniak in 2030 met 50% terug te brengen. In 2040 moet de neerslag van stikstof in alle Natura2000-gebieden zijn teruggebracht onder de kritische depositiewaarde. De provincie ondersteunt boeren bij deze transitie. We creëren een provinciaal transitiefonds voor de besteding van de stikstofgelden van het Rijk.
- ii- 7. Het geld van het transitiefonds (uit het Nationaal Programma Landelijk Gebied) zetten we in voor de ondersteuning van boeren die een duurzame omslag willen maken. De ondersteuning bestaat niet alleen uit aantrekkelijke kredieten, maar ook uit juridische en sociale ondersteuning bij de omschakeling. Uiteindelijk willen we geheel af van de industriële landbouw en moet natuurinclusieve kringlooplandbouw de norm worden.
- ii- 8. De provincie steunt initiatieven voor lokale, natuurvriendelijke voedselproductie en andere vormen van community supported agriculture. Hierin werken boeren en burgers samen. Bijvoorbeeld aan (verticale) stadslandbouw, voedselbossen en herenboeren.
- ii- 9. We gaan RO- instrumenten inzetten om de landbouw te helpen verduurzamen. Denk hierbij aan ruilverkaveling en het verplaatsen van bedrijven. Zo komen agrarische bedrijven op plekken die daar het meest geschikt voor zijn.
- ii- 10. Op boerenland dat door de provincie wordt verpacht mag uitsluitend biologische en natuurinclusieve landbouw plaatsvinden.
- ii- 11. De bollenteelt is een van de meest vervuilende teelten. In de toekomst is er in Noord-Holland alleen nog plaats voor een meer duurzame bollenteelt. De provincie Noord-Holland werkt toe naar een biologische bollenteelt in 2030, en een circulaire bollenteelt in 2035.

Programmapunten GEZOND EN PLANTAARDIG VOEDSEL

- ii- 12. De Voedselvisie van de provincie Noord-Holland richt zich op natuurinclusieve landbouw in 2030. Deze visie vormt het startpunt voor een duurzamer voedselsysteem waarin alle lokale partijen met elkaar samenwerken in gebiedscoöperaties.
- ii- 13. De provincie Noord-Holland helpt mensen gezonder te eten. Bijvoorbeeld door informatieve campagnes te voeren. Onder gezond voedsel verstaan we het nuttigen van voedsel met een goede voedingswaarde en een zo klein mogelijk impact op het milieu.
- ii- 14. De provincie ondersteunt de eiwittransitie, waarbij de consumptie van vlees en zuivel wordt teruggedrongen ten gunste van gezond en plantaardig voedsel. De provincie bevordert korte voedselketens om de lokale economie te stimuleren en gezond gedrag te bevorderen.
- ii- 15. De provincie geeft zelf het goede voorbeeld door alleen gebruik te maken van plantaardige catering bij evenementen en bij gelegenheden die door de provincie worden gesponsord.
- ii- 16. De provincie spoort het Rijk aan groente en fruit goedkoper te maken ten opzichte van ongezond voedsel en voedsel met een grotere milieu-impact.

B | Gezonde Leefomgeving

We beschermen inwoners die bewust of onbewust lijden onder een ongezonde omgeving. Keer op keer blijkt uit onderzoek dat de leefomgeving in de IJmond nog slechter is dan we dachten. Er is veel kennis over mogelijkheden om te vergroenen. Er zijn kleine stappen gezet. Nu is het tijd om de opgedane kennis in te zetten en duidelijke resultaten te halen. Ook de jongste generatie en alle generaties na hen moeten gezond kunnen leven en opgroeien. Binnen de provinciale omgevingsverordening zetten we gezondheid voorop en kiezen we voor een gezonde toekomst voor alle Noord-Hollanders. We leggen de lat hoog voor een gezonde en groene economie. Daarbij stellen we ambitieuze doelen voor 2027 en 2030. We realiseren ons dat dit soms pijn kan doen.

Grote industrie, zoals Tata Steel en Cargill wordt niet langer de hand boven het hoofd gehouden. We stellen strenge eisen om de noodzakelijke normen vóór 2030 te realiseren. Als dit (economisch of juridisch) echt niet haalbaar blijkt, sturen we aan op een zo snel mogelijke sluiting van de meest vervuilende fabrieken om plaats te maken voor een duurzaam alternatief. Bij het verstrekken van vergunningen wordt bij voorbaat al strenger gekeken naar randvoorwaarden. Dat betekent met name voor vervuilende industrieën dat er alleen vergunningen worden verstrekt als er voorafgaand aan de productie al adequate maatregelen zijn getroffen.

Dit geldt ook voor de luchtvaart, in het bijzonder Schiphol. Een gezonde leefomgeving en het Schiphol zoals we het nu kennen gaan niet samen. Krimp van de luchtvaart is de enige logische oplossing voor de gezondheid van omwonenden. Voor GroenLinks heeft dit prioriteit boven het behoud van de overstapfunctie van Schiphol. Het gedoogbeleid waarin Schiphol onbestraft omwonenden en omgeving kan vervuilen stopt. Voor korte afstanden zijn er immers goede alternatieven beschikbaar die veel minder vervuilend en milieubelastend zijn.

Ook ander vervoer moet minder vervuilend worden. We stimuleren een *modal shift*, waarbij mensen vaker de auto laten staan, maar reizen met fiets of ov. We zorgen voor meer duurzame vervoersalternatieven, veilige fietspaden, een robuust en betaalbaar ov-systeem en aanvullende bereikbaarheid waar nodig om vervoersarmoede tegen te gaan. Door voorzieningen dicht bij de woongebieden te plaatsen worden afstanden korter. We stimuleren knooppuntontwikkeling waar wonen, werken en voorzieningen worden gecombineerd op de plekken die het best bereikbaar zijn met het ov. Ook door gedeeltelijk thuiswerken vermindert of spreidt de mobiliteitsbehoefte, daarom stimuleren we dit.

Programmapunten SCHONE LUCHT EN OMGEVING

- ii- 17. We stellen de normen van de wereld gezondheidsorganisatie (WHO) voor luchtkwaliteit als doelstelling voor de gehele provincie. We stellen een plan op hoe we in 2030 op alle plaatsen voldoen aan deze basisnormen. We gaan aan de slag om overal een gezond leefmilieu te bieden. Waar deze norm niet wordt gehaald stellen we een plan op om de luchtkwaliteit drastisch te verbeteren.
- ii- 18. Luchtverontreiniging is één van de belangrijkste risicofactoren voor onze gezondheid. In 2021 heeft de provincie het Schone Lucht akkoord getekend. Nu willen we samen met gemeenten en bedrijfsleven een samenwerkingsagenda Schone Lucht opstellen om de luchtkwaliteit zodanig te verbeteren dat deze voldoet aan de nieuwe aangescherpte WHO-normen in 2027.

- ii- 19. We onderzoeken samen met GGD en RIVM de normering voor cumulatieve milieueffecten en gaan met omwonenden in gesprek over een basiskwaliteit leefomgeving.
- ii- 20. We versterken de omgevingsdiensten in onze provincie. Deze instanties bewaken de gezondheid van onze leefomgeving door vergunningverlening, toezicht en handhaving. We verkennen welke capaciteit de diensten nodig hebben om de omgevingskwaliteit in onze provincie te kunnen waarborgen. Bijvoorbeeld meer investeringen in werknemers en opleiding, om de juiste kennis te krijgen bij vergunningverlening en handhaving.
- ii- 21. We gaan streng handhaven op de opstelling en naleving van de vermijdings-en reductieplannen van Zeer Zorgwekkende Stoffen (ZZS) die door de bedrijven zelf worden opgesteld.
- ii- 22. Bij vergunningen die zijn verleend voor het gebruik van (chemische) stoffen wordt de verplichting gehanteerd dat kan worden aangetoond dat de stoffen bij lozing of uitstoot niet schadelijk zijn voor gezondheid van mens, dier en milieu.
- ii- 23. We verstrekken geen vergunningen meer voor vuurwerkshows van commerciële partijen.

Programmapunten GEZONDE IJMOND

- ii- 24. De meest vervuilende fabrieken van Tata Steel, de Kooks 2 fabriek en de Hoogoven 6, willen we direct sluiten. De ruimte die vrijkomt op het bedrijventerrein wordt ingezet voor groene activiteiten en maatschappelijk doeleinden, zoals duurzame energieopwekking voor de omgeving.
- ii- 25. Alleen als de transitie naar groene staalproductie slaagt kan Tata Steel voortbestaan. We vragen hierbij om een versnelling van zichtbare resultaten. Als het in 2025 niet haalbaar blijkt om in 2030 volledig groen staal te realiseren dan is er geen plek meer voor Tata Steel in de regio IJmond.
- ii- 26. Op andere plekken waar groen staal wordt ontwikkeld ondersteunen we overheden met de lessen die we over Tata Steel hebben geleerd.
- ii- 27. Handhaving gaat gepaard met meten en weten. We eisen volledige medewerking van de industrie. De bewijslast ligt bij de vervuiler. De controle wordt uitgevoerd door de omgevingsdiensten en organisaties als RIVM en GGD.

Programmapunten GRENZEN AAN DE LUCHTVAART

- ii- 28. We zijn per direct voor krimp van Schiphol tot een maximum van 400.000 vluchten per jaar. Daarna krimpen we verder naar een grootte die binnen de grenzen van de leefomgeving past.
- ii- 29. Het verminderen van hinder en het verbeteren van de leefomgeving staan centraal bij onze visie op de luchtvaart:
- ii- 30. Hinder: Nachtvluchten staan we per direct niet meer toe.

- ii- 31. Leefomgeving: Vluchten naar bestemmingen op minder dan 750 kilometer (trein)afstand worden afgebouwd naar nul. Voor vluchten over een langere afstand dient een eerlijke prijs te worden betaald waarin ook de milieuschade is meegerekend.
- ii- 32. We willen een einde aan de rechteloze situatie van omwonenden. We maken ons hard voor wetgeving die omwonenden adequaat beschermt. Ook kan Schiphol niet langer opereren zonder de juiste natuurvergunning.
- ii- 33. Lelystad Airport gaat niet open. Het biedt geen soelaas voor de overlast die Schiphol geeft en zorgt alleen maar voor meer uitstoot en overlast.
- ii- 34. Ook regionale vliegvelden zorgen voor overlast voor omwonenden en voor problemen bij nabijgelegen woningbouwlocaties. Het vliegveld in Hilversum is hier een voorbeeld van. Recreatieve luchtvaart wordt beperkt tot wat voor piloten strikt noodzakelijk is voor het behoud of behalen van het vliegbrevet. We ontwikkelen een toekomstvisie voor een duurzame regionale luchtvaart op onze regionale luchthavens.
- ii- 35. Onze stiltegebieden zijn stil, ook in de lucht. Dat betekent dat erboven niet wordt gevlogen, zoals nu wel bij Den Helder gebeurt.

C | Bereikbaarheid

Mobiliteit is nodig voor een gezond leven; om te ontmoeten, te ontdekken, te recreëren en te werken. De vraag naar mobiliteit blijft groeien. Grote vervuilende (auto)verkeersstromen zorgen voor veel overlast en veroorzaken ze een ongezonde leefomgeving. De grote hoeveelheid benodigde infrastructuur zorgt voor een alsmaar meer versnipperd landschap en verkleining van natuur en leefgebieden. Bovendien wordt het onderhoud van die infrastructuur alsmaar duurder. De coronaperiode heeft ons geleerd dat we soms ook zonder fysieke verplaatsingen bereikbaar kunnen zijn. GroenLinks staat voor mobiliteit waarbij iedereen zich kan verplaatsen zonder een te grote druk op de ruimte en het milieu.

GroenLinks zet in op een *modal shift* in de gehele provincie; reizen gebeurt zoveel mogelijk op een gezonde en niet vervuilende manier. Door basisvoorzieningen dichterbij huis creëren we bereikbaarheid voor iedereen. Voor langere reizen maken we ov en fiets toegankelijk en snel. Zo verkleinen we de uitstoot en vergroten we de bereikbaarheid voor iedereen.

Stedelijke gebieden worden goed verbonden met frequent en snel openbaar vervoer. In veel stedelijke gebieden zien we al een goede ontwikkeling; steeds meer mensen verplaatsen zich met de fiets of ov. Dit aandeel willen we in alle gebieden, en tussen de gebieden onderling, omhoog brengen. De fiets en het ov, of een combinatie daarvan, moet zodanig aantrekkelijk worden dat een steeds kleiner deel van de reis nog met de auto plaatsvindt.

Daarbij weten we dat het niet betaalbaar is om in elke kleine kern een hoogfrequente ov-lijn te hebben. Het is wel reëel om toe te werken naar *hubs* waar vandaan dit wel mogelijk is. Zo wordt voor iedere inwoner van Noord-Holland reizen met het ov mogelijk en aantrekkelijk.

Programmapunten BEREIKBAARHEID VOOR IEDEREEN

- ii- 36. In de Noord-Hollandse omgevingsvisie en het uitvoerende beleid krijgen openbaar vervoer, fiets en voetganger voorrang boven de auto. De fietser krijgt, ook letterlijk, zoveel mogelijk voorrang buiten de bebouwde kom.
- ii- 37. De provincie Noord-Holland gaat vervoersarmoede tegen. We benutten data om een gerichte aanpak te kunnen opstellen. Hierbij ligt de focus op gebieden buiten de MRA.
- ii- 38. Noord-Holland behoudt haar voortrekkersrol op het gebied van innovatieve oplossingen die bijdragen aan duurzame mobiliteit. We treden op als partner van gemeenten en andere overheden.
- ii- 39. We zetten het provinciaal ov-knooppuntenprogramma door en versterken dit. Een robuust polycentrisch ov-netwerk (met meerdere belangrijke knooppunten) dient als basis voor de verdere verstedelijking van de MRA. Er is provinciale regie nodig voor het creëren van *hubs* en stimuleren van deelsystemen in deze gebieden.
- ii- 40. De provincie stelt met haar partners en gemeenten concrete doelstellingen op voor de modal shift in 2026 om het autogebruik en -bezit te beperken.

- ii- 41. De provincie verplicht grotere werkgevers/werkgeversorganisaties een werkgeversaanpak te hanteren die bijdraagt aan de modal shift. Deze werkgeversaanpak wordt door een aantal bedrijven al met succes gehanteerd. De provincie neemt desgewenst een rol in het delen van successen en verbinden van initiatieven.
- ii- 42. Het verlagen van de maximale snelheid is een goede maatregel om de uitstoot van schadelijke stoffen te verlagen en om de verkeersveiligheid te vergroten. We willen de snelheid op provinciale wegen verlagen naar maximaal 80 km/uur. Op een aantal provinciale wegen waar de verkeersveiligheid in het geding is zoals de N200 (Zeeweg in Bloemendaal), de N203 tussen Uitgeest en Limmen, de N243 bij Schermerhorn en de N236 tussen Bussum en 's Graveland (Franse Kampweg) en bij Weesp (Gooilandseweg) hanteren we een maximumsnelheid van 60 km/uur.
- ii- 43. We dringen bij het Rijk aan op een snelheidsverlaging tot 80 kilometer op de A1 tussen de afslag Bussum en het knooppunt Eemnes en op de A10. De A10-West in Amsterdam kan een stedelijke weg worden. We stimuleren gemeenten om de maximumsnelheid in de bebouwde kom te verlagen naar 30 km/uur.
- ii- 44. We plaatsen groene geluidsschermen om inwoners te beschermen bij geluidsoverlast van wegverkeer.

Programmapunten OP DE FIETS EN TE VOET

- ii- 45. Actieve mobiliteit is de meest gezonde mobiliteit, zowel voor de mobiliteitsgebruiker als voor de omgeving. Lopen en fietsen vormt in stedelijk gebied vaak al de belangrijkste manier van verplaatsen, maar in de overige gebieden is nog enorme winst te behalen. De kansen zijn er. Meer lopen en fietsen is tijdens de pandemie omarmd. De e-bike maakt afstanden tot 15 à 20 kilometer ook goed bereikbaar. De provincie blijft dit volop stimuleren en zorgt dat alle Noord-Hollanders snel toegang hebben tot aantrekkelijke (groene) fietsroutes.
- ii- 46. Verkeersveiligheid voor fietsers met voldoende licht en zicht heeft onze aandacht. We verkennen manieren om fietsers die op verschillende snelheden fietsen beter gebruik te laten maken van onze infrastructuur. Vooral omdat de groep e-bikers toeneemt.
- ii- 47. De provincie blijft investeren in een hoogwaardige, fijnmazige en veilige fietsinfrastructuur met doorfietsroutes tussen gemeentekernen. Er wordt ook geïnvesteerd in recreatieve fietsroutes en meer oplaadpunten voor e-fietsen. We ondersteunen gemeenten bij de uitvoering van projecten. Buiten MRA-gebied wordt de provinciale subsidie verhoogd naar 80%.
- ii- 48. De mogelijkheden voor fietsparkeren, bijvoorbeeld bij ov-knooppunten en bushaltes, worden verbeterd. Het plaatsen en gebruiken van deelfietsen, zoals de ov-fiets, wordt gestimuleerd. Dit gaat deel uitmaken van de ov-concessies; Noord-Hollanders kunnen met deelfietsen en ov naar hun werk.
- ii- 49. We stimuleren de zogenaamde varende fiets- en voetpaden, de pontjes die deel uitmaken van fietsroutes.

- ii- 50. We verkennen waar we een bijdrage kunnen leveren aan de recreatieve en functionele mobiliteit specifiek voor voetgangers. We willen dat er meer aandacht is voor de veiligheid van voetgangers en aantrekkelijkheid om te wandelen. Bijvoorbeeld door aanleg van schelpenpaden langs provinciale wegen en watergangen, met aandacht voor toegankelijkheid.
- ii- 51. Het stimuleren van elektrisch vervoer blijft onze prioriteit. (Veilig) gebruik van de e-bike wordt gestimuleerd en het gebruik van de elektrische auto wordt gefaciliteerd door het ontwikkelen van een goede energie-infrastructuur, zoals laadpalen.

Programmapunten OPENBAAR VERVOER

- ii- 52. Het openbaar vervoer staat onder druk. Het beleid om in te zetten op de belangrijke en sterke ov-lijnen ondersteunen we. We kijken ook naar de bereikbaarheid in minder stedelijke gebieden. Vooral hier moeten we ingrijpen om vervoersarmoede tegen te gaan. Dit doen we met maatwerk. Soms met volwaardig ov, maar ook innovatieve deelsystemen, taxibonnen, enzovoort, kunnen een oplossing bieden.
- ii- 53. Ook in de nieuwe vervoersconcessies staat betaalbaar (openbaar) vervoer voor alle inwoners centraal. Bij de nieuwe concessies wordt invulling gegeven aan het begrip basisbereikbaarheid waarbij vervoersarmoede wordt tegengegaan. Hierbij kijken we naar verschillende vormen van vervoer; in een multimodale aanpak. Naast bereikbaarheid staat duurzaamheid voorop.
- ii- 54. In het gebied van de Vervoerregio Amsterdam en de rest van Noord-Holland voeren we tariefintegratie in voor alle vormen van ov. Bij een overstap wordt niet tweemaal het opstaptarief berekend.
- ii- 55. De provincie dringt er bij de NS op aan dat het nachtelijk netwerk van treinen wordt uitgebreid.
- ii- 56. We vinden het belangrijk dat de treinverbindingen naar alle delen van onze provincie op orde zijn. We dringen aan op aanpassingen van de spoorinfrastructuur die meer treinen tussen Amsterdam en Purmerend faciliteert; meer treinen naar Alkmaar, versterking van het spoor tussen Hoorn en Enkhuizen en een kortere reistijd naar Den Helder.
- ii- 57. We zorgen ervoor dat onze prachtige kustgebieden beter bereikbaar zijn met het ov, bijvoorbeeld met zogenaamde kustbussen, die goed aansluiten op de (intercity) treinen.
- ii- 58. Om het autoverkeer over de N250 in Den Helder te verminderen wordt een transferium bij Kooypunt aangelegd. Recreanten en hun bagage worden op een duurzame manier naar de Texelse boot vervoerd.
- ii- 59. We voeren een actieve lobby richting Europa om het internationale treinennetwerk te verbeteren en we werken mee aan de randvoorwaarden die hiervoor zijn bepaald, zoals de ruimte op de spoortunnel van Schiphol. Snelle treinen gaan Nederland verbinden met meer Europese landen.
- ii- 60. De provincie draagt bij aan projecten waardoor ruimte op het spoor ontstaat voor (internationale) treinverbindingen, zoals het Zuidasdok.

ii- 61. We ondersteunen mogelijkheden voor Light Rail of HOV verbindingen die woningbouwlocaties of bestaande gebieden beter ontsluiten. Een goed voorbeeld is (het doortrekken van) de metro lightrailverbinding naar Zaanstad en de vergrote inzet op de A9 corridor om versneld een robuuste OV-verbinding te realiseren. We zijn voor een railverbinding langs de A27 van Utrecht naar Almere met haltes in Blaricum/Huizen.

Programmapunten INFRASTRUCTUUR NU EN STRAKS

- ii- 62. De provincie Noord-Holland investeert niet in nieuw grootschalig asfalt voor autoverkeer. Alleen aspecten als een gezonde leefomgeving, verkeersveiligheid of een groene logistiek, al dan niet in relatie tot de nieuwe woningbouwlocaties, zijn argumenten om wel te investeren in 'kleinschalige' ingrepen in de asfalt infrastructuur.
- ii- 63. We verbeteren de verkeersveiligheid, maar vinden het kappen van bomen voor dit doel een slechte oplossing. We verkennen altijd alternatieven gericht op een goede verkeersveiligheid met behoud van waardevolle groen-, landschaps- en cultuurhistorische structuren.
- ii- 64. Voor de leefomgeving in Broek in Waterland wordt gewerkt aan een oplossing voor de knelpunten als gevolg van de doorsnijding van de N247 en aan de verbetering van de doorstroming op deze provinciale weg. We steunen de variant(en) waarin de leefbaarheid en veiligheid in het dorp verbetert, waarbij ook aandacht is voor het proces van co-creatie en voor betaalbaarheid.
- ii- 65. We investeren niet in een nieuwe aansluiting op de A9 bij Heiloo.
- ii- 66. De verbinding A8-A9 is voorgoed van de baan. We benutten het opgestelde landschapsplan om een begin te maken met het landschapsherstel, klimaatadaptatieve maatregelen en het beter zichtbaar en toegankelijk maken van de Stelling van Amsterdam. We maken van de N203 door Assendelft/Krommenie een milieuzone om de leefomgeving duurzaam te verbeteren.
- ii- 67. We stellen geschikte plekken aan voor vervoershubs om het vrachtverkeer uit de dorpskernen te weren. Een goed voorbeeld is bij de afslag Huizen/Blaricum A1 waar goederen worden overgeladen in kleinere elektrische bestelwagens waardoor de leefbaarheid wordt verbeterd in de kernen van Laren, Blaricum en Huizen.

III. GROENE ONTWIKKELING

Natuur is waardevol en voorwaardelijk voor ons leven in Noord-Holland. Zonder natuur hebben we geen voedsel en kunnen we niet gezond leven. We moeten er niet alleen zuinig op zijn, we moeten het verder uitbreiden. De afgelopen jaren is, juist door de inzet van GroenLinks, veel nieuwe natuur gerealiseerd. Jaarlijks zijn er in de provincie honderden hectares nieuwe natuur bijgekomen. Hier moeten we verder mee gaan.

Ook water is van belang voor ons landschap en de natuur. Water draagt bij aan de woonkwaliteit, klimaatadaptatie en biedt een belangrijke vorm van duurzaam vervoer. Het belang en de verschillende toepassingen van water vragen om een brede benadering. In de volgende hoofdstukken lichten we dit toe.

We gebruiken de nieuwe Omgevingswet om te waarborgen dat gemeenten duidelijkere regels opstellen voor natuur in de gebouwde omgeving en in de openbare ruimte. Op andere plekken wordt hard gewerkt om de verstoorde natuurbalans te herstellen. Het Masterplan Biodiversiteit, dat mede dankzij GroenLinks is opgesteld, is hierin leidend. Aan de hand van dit Masterplan herstellen we de biodiversiteit in Noord-Holland stukje voor stukje. Samen met diverse partners zetten we ons in voor een beter beheer van de natuurgebieden. Er valt nog een wereld te winnen, en daar zetten wij ons als groene milieupartij voor in.

GroenLinks gelooft dat een groene aanpak het beste slaagt door combinaties te maken. Zo combineren we voedselbeleid met klimaatwinst en combineren we in ons beleid gezondheid en geluk met een groene woonomgeving. We bevorderen natuurinclusief bouwen om de woonkwaliteit te verbeteren én om biodiversiteitsdoelen te behalen.

A | Natuurgebieden en Biodiversiteit

In Noord-Holland zijn 24 gebieden aangewezen als Natura 2000-gebied. Deze gebieden zijn aangewezen vanwege de waardevolle habitats en de bijzondere planten- en diersoorten die hier voorkomen. In Natura2000-gebieden worden de aanwezige soortenrijkdom extra beschermd door de bodem-, lucht- en waterkwaliteit voortdurend te monitoren en op orde te houden en/of te brengen. De beschermde status heeft al tot positieve resultaten geleid, zoals de terugkeer van diverse planten- en diersoorten. Echter, de biodiversiteit staat sterk onder druk, met name in de stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden.

De provincie werkt verder aan het Natuurnetwerk Nederland (NNN). In Noord-Holland worden op deze wijze natuurgebieden, die zijn verspreid over de hele provincie, aan elkaar verbonden. Dat gebeurt door watergangen, natuurbruggen, bermen en andere natuurlijke verbindingen aan te leggen. Doordat natuurgebieden groter worden, kunnen soorten zich beter voortplanten en zijn de soorten die er leven beter bestand tegen klimaatveranderingen. Het completeren en verbinden van NNN-gebieden helpt de biodiversiteit te beschermen.

De veenweidegebieden van Noord-Holland zijn uniek en bieden een leefomgeving voor bijzondere planten zoals de vleesetende zonedauw en zeldzame dieren zoals de Noordse woelmuis. Gezonde veengebieden zijn van grote waarde voor opslag van CO₂ en voor een goede waterhuishouding.

Programmapunten WAARDEVOLLE NATUUR

- iii - 1. We wegen natuurwaarden volwaardig mee bij economische en politieke besluitvorming. Denk bijvoorbeeld aan biodiversiteit/soortenrijkdom, open zichtvelden, leefomgeving dieren (heggen, struiken en poelen). Dit zijn stuk voor stuk waarden die een leefomgeving veel aantrekkelijker maken. Verlies aan biodiversiteit, bijvoorbeeld door veranderende omstandigheden, dient te allen tijde te worden gecompenseerd.
- iii - 2. Bij natuurbeheer is behoud en uitbreiding van de natuur(kwaliteit) het belangrijkste criterium. We willen af van de boekhoudkundige en juridische manier die natuurbeheer nu kenmerkt. Waar compensatie nodig is wordt juist de kwantiteit en (natuur)kwaliteit gemonitord om te zorgen dat deze niet tekortschiet.
- iii - 3. We wegen veranderende klimaatomstandigheden mee in het natuurbehoud. Met andere woorden: een terugkeer naar de 'oude' situatie is niet altijd leidend. We kiezen de natuurwaarden die het beste passen bij de omstandigheden van nu en straks.
- iii - 4. We werken aan integraal natuurbeleid. Waarbij er overal een basiskwaliteit natuur aanwezig is. Ook in de stad. Dit betekent dat natuur overal en voor iedereen bereikbaar moet zijn. We werken verder aan een gebiedsgerichte aanpak.
- iii - 5. We leggen een nieuw bosgebied aan in de MRA. Dit dient als versterking van de structuur van de groene scheggen van Amsterdam en in om de grote behoefte aan natuurwaarden en recreatie te voorzien. De Houtrakpolder blijft bestemd voor groen en recreatie.

- iii - 6. We ondertekenen de Green Deal Duurzame Bedrijventerreinen en de provincie sluit zich in 2023 aan bij NL Bloeit.
- iii - 7. Permanent gebouwde voorzieningen, zoals hotels en recreatiewoningen, zijn ongewenst in natuurgebieden.
- iii - 8. Festivals zijn mogelijk in Noord-Holland. Zo lang ze voldoen aan duurzaamheids- en natuureisen. Festivals voorzien weliswaar in een grote recreatiebehoefte, maar een duurzaamheidstoets is noodzakelijk voordat er vergunningen worden verstrekt. De provincie werkt niet mee aan festivals en evenementen die een onevenredige schade toebrengen aan de natuur. We moedigen spreiding van festivals en andere culturele evenementen aan.
- iii - 9. Er komt geen nieuwe vergunning voor het organiseren van Formule 1-races in onze provincie. Ook niet voor andersoortige evenementen die een onevenredig grote natuurbelasting met zich meebrengen.
- iii - 10. Provinciale bermen worden op een natuurinclusieve manier beheerd. Het beheer door schaapskuddes wordt gestimuleerd zoals al in veel steden plaatsvindt. Er wordt geen gif gebruikt bij het groenbeheer.
- iii - 11. In de volgende bestuursperiode organiseren we een burgerberaad biodiversiteit om mensen mee te laten denken over oplossingen voor de biodiversiteitscrisis. Dat burgerberaad krijgt een duidelijk mandaat en voldoende faciliteiten om tot een goede beraadslaging te komen.
- iii - 12. We maken ruimte voor natuurbegraafplaatsen. Zo voorzien we in een behoefte en stimuleren we een natuurvriendelijk alternatief.

Programmapunten NATUURBEHEER EN DIERENWELZIJN

- iii - 13. We versnellen het uitbreiden van de natuur en zorgen ervoor dat ons provinciaal Natuurnetwerk Nederland (NNN) uiterlijk in 2027 is voltooid.
- iii - 14. De provincie stelt een actieplan op om de achteruitgang van weidevogels te stoppen. We richten in 2023 een kenniscentrum op voor weidevogels.
- iii - 15. Flora en faunabeheer vindt zo diervriendelijk mogelijk plaats.
- iii - 16. Het wordt eenvoudiger om kleine schuilstallen te bouwen in landelijk gebied. Dit om te voorkomen dat koeien, paarden, schapen en andere weidedieren aan weer en wind, of juist aan oververhitting worden blootgesteld.
- iii - 17. De provincie verleent geen medewerking aan activiteiten waar dieren worden gebruikt ter vermaak of waar dieren beperkt worden in hun soorteigen gedrag, zoals bij dierenbeurzen en/of tentoonstellingen.
- iii - 18. Invasieve exoten, zoals de Amerikaanse rivierkreeft en de Japanse duizendknoop, worden bestreden omdat ze schadelijk zijn voor de biodiversiteit.

- iii - 19. Plezierjacht wordt verboden in Noord-Holland. Beheerjacht is alleen toegestaan wanneer diervriendelijkere alternatieven hebben gefaald. De overlast van ganzen wordt bestreden door gebieden onaantrekkelijker voor hen te maken (door andere gewassen te telen of bijvoorbeeld zonneweides te plaatsen).
- iii - 20. We nemen internationale verantwoordelijkheid voor de stand van de grutto en sluiten vriendschapsbanden met regio's waar de vogels overwinteren (West-Afrika of Zuidwest-Europa).
- iii - 21. We kiezen met Werelddierendag "Het Noord-Hollandse inheemse soort van het jaar".

B | Water

De waterschappen zijn belast met het beheren van de waterhuishouding in de provincie. Het provinciaal bestuur houdt toezicht op de werkzaamheden van het waterschap en stelt de kaders en de doelen op ten aanzien van het waterbeheer. We willen uiterlijk in 2027 voldoen aan de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW). In de KRW is vastgelegd dat overheden de waterkwaliteit van het grond- en oppervlaktewater moeten verbeteren. Ook moet de huidige vervuiling worden teruggedrongen en moet duurzaam watergebruik worden gestimuleerd. Volgens de KRW moeten er maatregelen worden getroffen om droogte en/of overstromingen te voorkomen.

Zoals het er nu naar uitziet zullen veel watersystemen in 2027 nog niet voldoen aan de gestelde richtlijnen. GroenLinks vindt het van belang dat de provincie hier meer aandacht aan besteedt. Lukt het ons namelijk niet dan wordt dit, volgens experts, net zo'n groot probleem als de stikstofuitstoot. We zullen maatregelen treffen om zo snel mogelijk aan de richtlijnen te voldoen. We kiezen voor duurzaam waterbeheer. Dat betekent niet alleen het afvoeren van overtollig water, maar ook het besparen van water door (her)gebruik en opslag voor tijden van droogte.

Programmapunten SAMEN VERANTWOORDELIJK VOOR WATER

- iii - 22. We zetten alles op alles om in 2027 te voldoen aan de Kaderrichtlijn Water. We werken hierbij samen met de waterschappen, de omgeving en de bedrijven.
- iii - 23. Het IJsselmeer is één van de belangrijkste drinkwaterbronnen voor Noord-Holland. Door klimaatverandering en verdroging wordt deze zoetwaterbron minder vanzelfsprekend. Wij ondersteunen het projectvoorstel van het provinciale drinkwaterbedrijf PWN: Klimaatbuffer IJsselmeer bij Andijk. Het is bedoeld om te zorgen dat het IJsselmeer een robuuste en stabiele drinkwaterbron blijft.
- iii - 24. Mest- en gifgebruik wordt sterk teruggedrongen om schadelijke uitspoel in oppervlaktewater en grondwater te voorkomen. We maken ons sterk voor een totaalverbod op het ziekmakende middel glyfosaat. We gaan verspreiding van kunstmest, plastics en medicijnresten tegen.
- iii - 25. We zijn voor een 'eerlijker' belastingstelsel voor waterbeheer en waterzuivering. De grote gebruiker en de grote vervuiler betalen evenredig.
- iii - 26. De visserij in Noord-Hollandse wateren wordt duurzamer. Er komt meer aandacht voor het welzijn van vissen. Pachtcontracten voor visserijverenigingen worden afgebouwd. Gebruik van vislood wordt verboden.
- iii - 27. We maken de Waterschappen democratischer door ons in te zetten voor het verder terugdringen van het aantal geborgde zetels.

C | Landschap en Cultuurhistorie

Noord-Holland kent wonderschone landschappen en een rijke cultuurhistorie. Van de heidegebieden in het Gooi tot de onderwaternatuur in de Noordzee. De veenweidegebieden van Noord-Holland, bijvoorbeeld, zijn uniek in Nederland en bieden een leefomgeving voor bijzondere planten en zeldzame dieren die alleen hier voorkomen.

De natuur in Noord-Holland staat echter zwaar onder druk. De aanleg en verbreding van (snel-)wegen doorsnijden landschappen. Dit heeft een negatief effect op de biodiversiteit in de provincie.

GroenLinks wil dat dieren en planten de ruimte krijgen en dat bijzondere soorten extra worden beschermd. GroenLinks vindt het belangrijk dat iedereen kan genieten van natuurschoon en groen in de buurt. Een groene omgeving zorgt voor een grotere klimaatbestendigheid. Het beschermt tegen hittestress en het zorgt ervoor dat hemelwater beter kan worden opgevangen.

De ontwatering van de Nederlandse bodem, in Noord-Holland vooral in de veenweidegebieden, heeft diverse negatieve gevolgen. Door de ontwatering daalt de bodem met een afnemende biodiversiteit als gevolg. Verdroging van het veenweidegebied leidt tot een grotere CO₂-uitstoot. Naar schatting 5% van de totale uitstoot in Nederland is het gevolg van de verdroging van onze veengronden.

Vernatting van de bodem kan meerdere problemen tegengaan. Het stopt de bodemdaling. Het vermindert de CO₂-uitstoot en het vergroot de biodiversiteit. Bovendien kan het kweken van planten in een nattere omgeving ook economisch waardevol zijn. Een voorbeeld is de Lisdodde, deze plant zuivert het oppervlaktewater, sommige delen van de plant zijn eetbaar en andere delen kunnen uitstekend gebruikt worden als natuurlijk isolatiemateriaal in bijvoorbeeld de woningbouw. GroenLinks is voor de verbraking van veenweidegebieden die in het verleden ook brak waren.

Programmapunten NOORD-HOLLANDSE LANDSCHAPPEN EN CULTUURHISTORIE

iii - 28. We zijn trots op onze unieke waardevolle landschappen. Vooral de provinciale landschappen en gebieden met een UNESCO werelderfgoed-status. We maken ons sterk voor een versterking van hun landschappelijk en cultuurhistorische waarden en streven ernaar deze gebieden uit te breiden. Door inzet van landschapsfondsen worden regionale initiatieven ondersteund voor een betere bescherming die geborgd is voor de lange termijn.

iii - 29. We stellen een landschappelijke kustvisie op om de karakteristieken van onze drie mooie kusten te beschermen; de Waddenkust grenzend aan het UNESCO Werelderfgoed, de zoute Noordzeekust met de prachtige duinen, en de kust van de voormalige Zuiderzee met de oude steden en de vissersdorpen aan het Markermeer en IJsselmeer. Daarbij willen we de natuur in het Waddengebied zoveel mogelijk met rust laten door een einde te maken aan schadelijke activiteiten zoals gasboringen. We zijn tegen inpoldering van delen van IJsselmeer en Waddenzee Balgzand tussen Den Oever en Den Helder.

iii - 30. De provincie beschermt het open landschap en kiest voor het realiseren van nieuwe woningen binnen de bebouwde omgeving. Verdere verdichting is goed mogelijk met bijvoorbeeld de transformatie van kantoorgebouwen en het realiseren van meer hoogbouw.

- iii - 31. De provincie gaat werken met een Natuur Puntensysteem bij ruimtelijke ontwikkelingen in het Bijzonder Provinciaal Landschap. Het doel hiervan is ervoor te zorgen dat nieuwbouw zoveel mogelijk binding heeft met het omliggende landschap.
- iii - 32. De scheggen van Amsterdam worden tot bijzonder provinciaal landschap bestemd zodat deze beter kunnen worden beschermd.
- iii - 33. De provincie zet een programma op voor het beschermen van groen erfgoed, zoals botanische (heem)tuinen, beschermde bomen etc. Beschermen gaat om behoud en versterking voor nu en straks.
- iii - 34. De veenweidegebieden worden beschermd. Door het waterpeil te verhogen (vernatting) wordt bodemdaling en CO₂-uitstoot tegengegaan. Hierbij hanteren we het principe van functie volgt peil. Dit betekent dat verdere peilverlaging ten behoeve van vee of landbouwvoertuigen niet meer wordt toegestaan.
- iii - 35. Daarnaast zijn wij voor het verbrakken van veenweidegebieden (zoals polder Westzaan) die vroeger ook brak waren. Verbrakking draagt bij aan het herstel van oorspronkelijke natuurwaarden. Hierdoor kunnen bepaalde soorten vegetatie en weidevogels terugkeren naar deze gebieden. Verbrakking heeft bovendien een positieve invloed op de waterkwaliteit.
- iii - 36. De provincie ondersteunt en draagt actief bij aan het Amsterdam Wetlands project om 12.000 hectare nieuwe natuur te ontwikkelen in het veenweidegebied tussen Amsterdam en Alkmaar.
- iii - 37. De agrariërs die werkzaam zijn in de veenweidegebieden die we verbrakken worden ondersteund om hun bedrijfsvoering extensiever en natuurinclusiever te maken. Bijvoorbeeld door het verbreden van hun activiteiten met taken zoals natuurbeheer en beperkte vormen van recreatie.

D | Groen en Recreatie

We kiezen voor een groen Noord-Holland; iedereen in onze provincie heeft groen in de buurt en iedereen kan genieten van de natuur. Ook in verstedelijkte gebieden. Groen en natuur in de buurt is bewezen belangrijk voor ieders welzijn en geluksgevoel. We vinden dat alle Noord-Hollanders ontspanning moeten kunnen vinden in onze groen- en recreatiegebieden. De woningbouwopgave en de groei van ons inwoneraantal moet gepaard gaan met de groei van ruimte voor groene recreatie en sport.

Programmapunten GROENE RECREATIE

- iii - 38. GroenLinks vindt het belangrijk dat mensen kunnen genieten van de natuur. Er wordt onderzocht wat de optimale balans is tussen recreatief gebruik en natuurwaarden. De handhavingsmogelijkheden van provincie en omgevingsdienst worden uitgebreid zodat iedereen kan blijven genieten van de natuur- en buitengebieden.
- iii - 39. We evalueren het functioneren van de recreatieschappen. Bijvoorbeeld in het Geestmerambacht. We nemen de regie terug waar we zien dat de organisatie onvoldoende slagkracht heeft om de balans tussen recreatie en natuur(ontwikkeling) te handhaven.
- iii - 40. We besteden aandacht aan beweegvriendelijke groene buitenruimtes waar veilige en toegankelijke wandel, fiets, en sportieve routes worden aangeboden.
- iii - 41. We zetten het netwerkplatform Groen Kapitaal voort om kennis te delen, maar ook om mensen bij groen en natuur te betrekken.
- iii - 42. Natuur- en milieueducatie is van grote waarde. Het leert kinderen de waarde inzien van natuur en milieu. Dit stimuleert hun waardering voor de eigen leefomgeving, bewustwording op jonge leeftijd draagt bij aan verantwoord gedrag op latere leeftijd. De provincie stelt een fonds in voor extra natuur- en milieueducatie. We betrekken inwoners en ondernemers bij de inrichting van hun (groene) omgeving.
- iii - 43. Scholen worden gestimuleerd buitenonderwijs aan te bieden aan leerlingen, bijvoorbeeld op hun schoolplein of in de buitenruimte. De provincie ondersteunt scholen bij het verduurzamen van schoolgebouwen en het vergroenen van schoolpleinen. Daarnaast zien we graag bij elke school een schooltuin.
- iii - 44. We investeren volop in 'groene vrijwilligers' zoals tellers, herstellende en vertellers. Zonder vrijwilligers kunnen we de natuur niet in stand houden. De provincie moet steun blijven geven aan deze vrijwilligers(groepen).

IV. SAMEN LEVEN IN EEN SOCIALE PROVINCIE

Het tekort aan betaalbare woningen voor bewoners van Noord-Holland is enorm groot. Het kabinetsbeleid van de afgelopen jaren heeft vrij spel gegeven aan de markt en heeft de ongelijkheid in Nederland vergroot. De wachtlijsten voor een sociale huurwoning zijn enorm lang, waardoor starters en mensen met lage- en middeninkomens nauwelijks aan een woning kunnen komen. Huurwoningen in de vrije sector zijn voor veel mensen onbetaalbaar. De enorme stijging van de huizenprijzen zorgt ervoor dat veel gezinnen kansloos zijn op de 'woningmarkt'. Het aantal daklozen is in tien jaar tijd verdubbeld. Kortom er is sprake van een wooncrisis.

Wonen is een grondrecht. Het is belangrijk een goede, veilige woning te hebben; waar je je thuis voelt, met voldoende ruimte, groen in de buurt en burens die elkaar helpen als dat nodig is. De woningbouwopgave is enorm. In onze provincie kennen we gebieden met een hoge verstedelijkingsdruk, het lastig de ruimte te vinden voor het toevoegen van woningen. In het buitengebied geldt ook dat de ruimte beperkt is, daarbij zijn er gebieden waar het steeds moeilijker is om voorzieningen en de bereikbaarheid op peil te houden, en tegelijkertijd geïnvesteerd moet worden in landschaps- en natuurbehoud (en -herstel). Hiervoor moet de provincie steeds nadrukkelijker de regie voeren.

De rijkdom is af te meten aan de verhalen die we elkaar vertellen, de beelden die we gezamenlijk vormen, de muziek die we maken, de nieuwe werelden die we ons voorstellen. Kunst en cultuur laten ons zien wie we zijn en wie we zouden kunnen zijn. Wie we samen zijn, in alle diversiteit die Noord-Holland rijk is. Noord-Holland kent een grote diversiteit aan mensen en culturen, aan dorpen en steden, dit koesteren we. Diversiteit is onderdeel van onze cultuur en geeft ons kracht en inspiratie, daartegenover staat dat we ongelijkheid fel moeten bestrijden.

Onze democratie is iets om trots op te zijn. Het recht om mee te praten, je stem uit te brengen of om zelf te worden gekozen, is niet vanzelfsprekend. Daar is hard voor gevochten. Een strijd die tot op de dag van vandaag doorgaat. Maar onze democratie vraagt om onderhoud. Te veel mensen voelen zich onmachtig en hebben geen plek om mee te praten en mee te besluiten. GroenLinks werkt aan een sterkere democratie waarin mensen niet worden aangesproken als 'klanten en consumenten', maar in gezamenlijkheid eigenaar zijn van de overheid en onze publieke sector.

A | Goed Wonen

De winnaars in de huidige woningmarkt zijn niet de starters en woningzoekenden maar de (internationale) beleggers en speculanten die op grote schaal woningen opkopen en ze voor woekerprijzen in de markt zetten. De woningmarkt is in de hele provincie overspannen. Hierdoor kunnen mensen niet gemakkelijk verhuizen omdat er vaak geen geschikte woning is te vinden. Deze situatie vraagt om een radicale omslag. Voor GroenLinks is wonen geen handelswaar om geld mee te verdienen, maar een grondrecht. Iedereen heeft recht op een goede betaalbare woning, ongeacht je inkomen. Daarom herstellen we de Nederlandse traditie van volkshuisvesting als publieke taak in ere.

Deze radicale omslag vraagt om een andere overheid. Een overheid die actief stuurt op een sterke en passende woonvoorraad in wijken met voldoende en krachtige voorzieningen. Een overheid die gemeenten actief ondersteunt bij het verstevigen van hun positie op de woningmarkt. Die de woningbouw tussen gemeenten afstemt en erop toe ziet dat alle gemeenten een adequate woningvoorraad voor kwetsbare doelgroepen, lage- en middeninkomens realiseert. Die zich inspant om (sociale) voorzieningen in krimpregio's op peil te houden en zorgt voor goede openbaar vervoersverbindingen.

Er moeten moeilijke keuzes gemaakt worden om het aanbod van woningen te vergroten en om de bestaande woningvoorraad beter te benutten. Wij kiezen voor kwalitatief goede nieuwbouw, duurzame huizen in groene wijken met goede voorzieningen. Daarnaast zetten we in op snel meer woningaanbod door in leegstaande bedrijfspanden woonruimte te realiseren. En door de bestaande woningvoorraad veel beter te benutten. We zorgen dat ouderen kunnen doorstromen naar kleinere woningen met passende voorzieningen. We geven leerkrachten en andere essentiële beroepsmedewerkers voorrang op een woning in de stad en bestrijden daarmee groeiende ongelijkheid.

Programmapunten GOED WONEN VOOR IEDEREEN

- vi - 1. We blazen volkshuisvesting nieuw leven in. We voegen betaalbare woningen toe aan de woningvoorraad. We garanderen betaalbaarheid door sociale eisen op te nemen in de regionale woningbouwprogrammering. We hanteren hiervoor een percentage van tenminste 40% sociale woningen bij nieuwbouw.
- vi - 2. We stellen een Masterplan Volkshuisvesting op samen met gemeenten. Om voldoende betaalbare huurwoningen te realiseren, ook in het middensegment, worden met verhuurders afspraken gemaakt over de maximale huur.
- vi - 3. De provincie realiseert tenminste 165.000 nieuwe woningen in de periode tot 2030. Daartoe doen we alles in onze (planologische en financiële) macht inclusief het risicodragend participeren in gebiedsontwikkeling. Samenwerking met gemeenten is gecombineerd met een actief gemeentelijk grondbeleid dé sleutel tot succes.
- vi - 4. Provincie en gemeenten voeren een actief grondbeleid. Ontwikkelaars die niet willen meewerken aan het bouwen van betaalbare woningen worden uitgekocht, zodat gemeenten alsnog voldoende woningen kunnen realiseren.

- vi - 5. De provincie blijft het bouwen buiten bestaande steden en dorpen tegengaan. Ook voor gebieden buiten de MRA, tenzij hier beperkte uitbreidingen buiten de bebouwde kom aantoonbaar nodig zijn om deze gebieden sociaal en qua voorzieningen op peil te houden. We compenseren altijd wanneer zulke kleine uitbreidingen zich voordoen in de vorm van toegankelijk groen, biodiversiteit en landschappelijke waarden. Er wordt onderzocht in welke gebieden verdichting voldoende is om in de woningbehoefte te voorzien.
- vi - 6. We stimuleren de verdere ombouw van kantoren en winkels naar woningen. Restruimte wordt benut voor nieuwbouw. Hierbij maken we ruimte voor tijdelijke, kleine woningen en alternatieve vormen van huisvesting. Aan tijdelijke woningen worden hoge eisen op het gebied van circulariteit gesteld. We nemen belemmeringen weg om de ruimte boven winkels als woningen te benutten.
- vi - 7. We streven in onze ruimtelijke ordening naar complete steden en dorpen met voldoende publieke voorzieningen, bijvoorbeeld met ontmoetingsplaatsen, onderwijs- en zorginstellingen en voldoende aantrekkelijke bedrijfsruimtes voor kleine lokale ondernemers. Adaptief bouwen is het uitgangspunt; voorzieningen kunnen worden aangepast aan de behoeften in de buurt. We hebben oog voor bestaande voorzieningen en sociale structuren.
- vi - 8. De provincie stimuleert het bouwen van woningen voor kwetsbare doelgroepen en lagere inkomens. Indien nodig dwingt de provincie gemeenten om kwetsbare doelgroepen te huisvesten. De provincie gebruikt de bestaande Regionale Actieprogramma's voor regie op het realiseren van voldoende woningen voor kwetsbare groepen.
- vi - 9. We stimuleren dat er zowel binnen de bestaande bouw als bij nieuwbouw voldoende woningen zijn voor mensen met beperkingen, zoals rolstoelwoningen.
- vi - 10. De voorzieningen voor bewoners in buitenstedelijke gebieden blijven op peil. We bedenken hiervoor creatieve oplossingen, zoals openbaar vervoer op maat, mobiele zorgverlening, samenwerkingsscholen en bezorgdiensten. Daarnaast maken we in dorpen optimaal gebruik van inbreilocaties om woningen te realiseren. Het ombouwen van gebouwen naar woningen wordt extra gestimuleerd door het bevorderen van (beperkt) splitsen/delen van grote (boerderij)woningen.
- vi - 11. Alle nieuwbouw wordt circulair en natuurinclusief gebouwd. Om hergebruik te vereenvoudigen wordt van nieuwbouw en bestaande bouw in het kadaster opgenomen welke grondstoffen ze bevatten. Voor regio's waar dit op gemeentelijk niveau niet lukt, werkt de provincie aan opslagplaatsen waar bouwmaterialen hergebruikt kunnen worden als ze vrijkomen bij sloop. Zo creëren we een afzetmarkt voor duurzaam hout en hergebruik van materialen (*zie ook Programmapunten Circulair Noord-Holland*).
- vi - 12. De provincie ziet erop toe dat er in gemeenten voldoende opvangplekken en huisvesting voor vluchtelingen en statushouders worden gerealiseerd. We verscherpen het toezicht hierop. Er wordt goed gekeken naar de eigen middelen en bevoegdheden om gemeenten zoveel mogelijk te ondersteunen. Met gemeenten die onvoldoende aan hun verplichtingen voldoen maakt de provincie afspraken om dit sneller te realiseren. Zo nodig wordt krachtig ingegrepen als die afspraken niet worden nagekomen.

- vi - 13. We inventariseren de beschikbare recreatiewoningen in de provincie en onderzoeken of en hoe deze ingezet kunnen worden om tegemoet te komen aan de enorme woningbehoefte. Gemeenten hebben het laatste woord over de verandering van de bestemming van recreatiewoningen in woningen voor permanent gebruik.
- vi - 14. De regie voor de huisvesting van arbeidsmigranten is een provinciale taak. Daarom wordt een noodplan opgesteld waarbij gemeenten een taakstelling krijgen om arbeidsmigranten op een humane manier te huisvesten.
- vi - 15. De meeste daklozen zijn zelfstandige daklozen. Dit betekent dat ze vaak onzichtbaar dakloos zijn; ze hebben een baan en doen geen aanspraak op zorg. De provincie erkent dat dak- en thuisloosheid in grote mate een huisvestingsprobleem is en ziet er bij de regionale woningbouwafspraken op toe dat zelfstandige daklozen worden gehuisvest. Ook moet er voldoende opvang zijn voor dak- en thuislozen.
- vi - 16. Waar nodig steunt de provincie gemeenten met expertise en ambtelijke capaciteit zodat de bouw van betaalbare woningen geen (verdere) vertraging oploopt
- vi - 17. We nemen een normering op in de nieuwe omgevingsvisie die ervoor zorgt dat iedereen natuur in de buurt heeft, waar je ook woont. Elke nieuw te bouwen woning of gebouw moet op wandelafstand zijn van openbaar groen. De provincie zorgt bij bewoners van stedelijke gebieden voor een grotere beleving van groen door het aanbrengen van groene verbindingen tussen stedelijke en natuurgebieden.

B | Leefbaar en Vitaal Platteland

De provincie staat voor grote opgaven op het gebied van landbouw. GroenLinks vindt het belangrijk dat plattellandsgebieden niet worden uitgehold tot onaantrekkelijke, onbereikbare of ongezonde gebieden. Het contrast met de stedelijke gebieden, in het bijzonder met de MRA, wordt alsmaar groter en we zien dat de inwoners van deze gebieden steeds minder met elkaar in contact staan. GroenLinks vindt dat de samenwerking juist groter moet zijn om van elkaar te leren en profiteren. We moeten de helpende hand reiken voor een goede en gezonde stedelijke omgeving, en vooral om de minder stedelijke gebieden te ondersteunen.

De verbinding tussen stedelijk gebied en buitengebied moet worden versterkt. Als inwoners beter met elkaar in contact staan ontstaat ook vanzelf meer begrip voor elkaar. Dit is in deze tijd broodnodig. Bovendien wordt hierdoor focus verbreed van economisch naar sociaal perspectief.

Programmapunten PLATTELAND MET RIJKE TOEKOMST

- vi - 18. We werken samen met vrijwilligersverenigingen, zoals Dorpswerk NH, om ondernemerschap op ons platteland te stimuleren. Ons platteland is van oudsher sterk in ondernemerschap. Dit willen we graag zo houden.
- vi - 19. We organiseren landmarkten waar de mensen die biologisch boer willen worden in contact komen met elkaar en met landeigenaren die hun activiteiten willen afbouwen. Hiervoor zoeken we samenwerking met boerenorganisaties, banken, gemeenten en omliggende provincies.
- vi - 20. Door eenvoudige ruilmiddelen, als een regiopas of een regiomunt, worden tegoeden beschikbaar gesteld aan alle inwoners die behoefte hebben aan activiteiten in het landelijk gebied. Bijvoorbeeld het huren van fietsen of andere vervoersmiddelen, het deelnemen aan sport, recreatie of educatieve activiteiten of het participeren bij de boer.
- vi - 21. We ontwikkelen een provinciale toerismevisie waarin toerisme en recreatie in balans worden gebracht met natuur, duurzaamheid en de kwaliteiten van het Noord-Hollands buitengebied.
- vi - 22. We nemen onze verantwoordelijkheid om de verschraving van het voorzieningenaanbod tegen te gaan in de buitengebieden. We stimuleren servicecentra in de buurt, bijvoorbeeld in de buurt van een bestaand buurthuis en/of bij een mobiliteitshub waar ov, een deelfiets of deelauto klaarstaat. Ook stimuleren we locaties voor gezondheidszorg, de bibliotheek, culturele voorzieningen, een sportgelegenheid of ruimte voor ontmoeting. Op deze plekken worden dan ook markten georganiseerd zodat de korte voedselketen gestalte krijgt.
- vi - 23. Om bovenstaande punten te realiseren benutten we een deel van het transitiefonds dat voor de vermindering van stikstofdepositie en transitie van het platteland vanuit het Rijk beschikbaar wordt gesteld.

C | Onze cultuur: toen, nu en straks

Creativiteit en verbeelding hoort een onderdeel te zijn van het economische beleid van de provincie. Het is van belang het op waarde te schatten. De culturele sector is namelijk van grote economische- én sociale waarde. Meer structurele en duurzame investeringen zijn nodig om de onzekerheid, waar de sector nu meer dan ooit mee te maken heeft, te verminderen. Tegelijkertijd blijft verdere verbreding en verdieping nodig. Kunst maakt het leven rijker; culturele ervaringen komen voort uit verbeelding. Iedere bewoner heeft recht op die verbeelding. Het toegankelijk maken van het culturele aanbod voor alle bewoners heeft daarom de grootste prioriteit

Kunst en cultuur zijn de zuurstof van onze samenleving. De waarde van kunst en cultuur is de afgelopen jaren miskend. Structureel rechts bezuinigingsbeleid heeft de culturele sector uitgemergeld. Waar voor KLM de miljarden klaarstaan, moet de culturele sector keihard knokken voor een fractie daarvan. Kunstenaars en de mensen achter de schermen zijn in de praktijk vaak vooral het kind van de rekening. Zonder goed contract, zonder baanzekerheid, zonder eerlijke beloning. Alsof hun bijdrage aan onze samenleving niets waard is. Alsof ze niet fors bijdragen aan onze economie, aan werkgelegenheid. Alsof we eigenlijk wel zonder hen kunnen.

Voor GroenLinks is niets minder waar. Het culturele leven moet na te veel magere jaren weer kunnen groeien en bloeien. GroenLinks kiest voor extra aandacht voor fatsoenlijke arbeidsvoorwaarden voor kunstenaars en mensen achter de schermen en ook voor inclusie, diversiteit en jonge talenten. We hechten grote waarde aan onze culturele iconen, de nieuwe productiehuizen en andere broedplaatsen voor talent en innovatie. Dat doen we in alle regio's, zodat ook bezoekers en makers buiten de Randstad toegang hebben tot kunst en cultuur.

De culturele sector biedt daarnaast bij uitstek een podium om een belangrijk, maar nogal ongemakkelijk, onderwerp in onze samenleving bespreekbaar te maken. In Nederland bestaat institutioneel racisme. Dit is een boodschap die veel mensen heel lang niet hebben willen horen. Maar we kunnen er als samenleving niet langer omheen. Als we luisteren naar de verhalen die mensen van kleur vertellen, zien we hoe diep het racisme in Nederland is geworteld. In onze geschiedenis, onze overheid, onze wijken, onze scholen. Ook al zijn er weinig mensen die bewust racistisch zijn, we leven in een systeem dat racisme levend houdt. Dit verhaal moeten we meer gaan uitdragen. En de culturele sector kan hier een belangrijke bijdrage aan leveren.

De culturele sector is dus van wezenlijk belang voor een samenleving en voor onze provincie. GroenLinks kiest voor het investeren in kunst en cultuur.

Programmapunten CULTUUR EN HISTORIE

vi - 24. Er komt meer geld beschikbaar voor kunst- en cultuuronderwijs.

vi - 25. De provincie zet zich in om cultureel erfgoed en monumenten te behouden, te ontwikkelen en herbestemmen.

vi - 26. Culturele rafelranden en vrijplaatsen zijn de laatste jaren verloren gegaan, maar moeten worden beschermd en uitgebreid. Er moet kritisch worden gekeken naar regelgeving die een creatieve invulling van de vrije ruimte in de weg staat.

- vi - 27. De provincie treedt in overleg met gemeenten om ook buiten de grote steden broedplaatsen te stimuleren.
- vi - 28. De provincie stimuleert een goede spreiding van het culturele aanbod in de provincie. Er wordt meer geïnvesteerd in regionale culturele activiteiten gericht op amateurkunst, cultuureducatie en bibliotheekwerk.
- vi - 29. Bibliotheken vervullen een belangrijke rol in onze samenleving op het gebied van cultuur, onderwijs en welzijnswerk. Bibliotheken spelen, onder andere in samenwerking met scholen, een belangrijke rol in de bestrijding van laaggeletterdheid. Iedereen zou toegang moeten hebben tot een volwaardige bibliotheek. De provinciale bijdrage aan bibliotheken om hun wettelijke taken te vervullen is al lang niet aangepast aan de inflatie. Wij indexeren onze bijdrage om dit te herstellen. Daarnaast gaan bibliotheken zich meer inzetten voor ontmoeting en het publieke debat.
- vi - 30. Noord-Holland heeft bij monde van de Commissaris van de Koning excuses gemaakt voor het koloniale- en slavernijverleden. Om bewustwording en erkenning over ons verleden te vergroten zetten we ons in voor een waardig, inclusief nationaal slavernijmuseum. We ontwikkelen een onderwijsprogramma voor voortgezet- en primair onderwijs om ze te faciliteren aandacht te geven aan het slavernijverleden in en van Noord-Holland.
- vi - 31. Met culturele organisaties, zoals museum Kaap Skil op Texel en het Westfries Museum, kijken we naar een Noord-Hollandse route langs de voormalige Zuiderzeekust die geïnteresseerden inzicht geeft in ons koloniaal verleden.
- vi - 32. De provincie spant zich in om de namen van tunnels, bruggen, pleinen en straten die verwijzen naar personen met een belast verleden te veranderen, te beginnen met de Coentunnel. Ook spant de provincie zich in om meer straatnamen te creëren die verwijzen naar een vrouw.
- vi - 33. We vieren op 1 juli Ketj Koti. Deze dag is voor de ambtenaren van de provincie een (andere) vrije dag.
- vi - 34. Een voorwaarde voor subsidieverlening is dat instellingen goed werkgeverschap tonen en kunstenaars behoorlijk belonen. De Fair Practice Code en de Governance Code Cultuur zijn hierbij leidend. Ook passen we de Code Culturele diversiteit toe in de sector.

Programmapunten EDUCATIE, SPORT EN JONGEREN

- vi - 35. Sommige gemeenten zijn te klein om (serieuze) problemen van kinderen met adequate jeugdzorg het hoofd te bieden en maatwerk te leveren. GroenLinks pleit voor regionale samenwerking. De provincie pakt een coördinerende rol op het gebied van jeugdzorg en helpt gemeenten waar nodig.

- vi - 36. Door de coronacrisis dreigt een groot tekort aan stageplaatsen in sectoren die na de crisis juist weer hard vakmensen nodig hebben. We investeren in stagemakelaars en stagecoördinatoren om studenten beter te begeleiden en de samenwerking met praktijkleiders in bedrijven te verbeteren. Groene bedrijven en organisaties in vitale sectoren, zoals de zorg en veiligheid, krijgen extra ondersteuning om stageplekken te creëren. Om stagediscriminatie tegen te gaan, stimuleren we onderwijsinstellingen om stageplekken toe te wijzen in plaats van studenten te laten solliciteren.
- vi - 37. Sporten is gezond en brengt mensen met verschillende achtergronden, leefstijlen en mogelijkheden samen. We ondersteunen sportverenigingen en garanderen toegang tot sport voor kinderen, gezinnen met een kleine beurs en mensen met een beperking. We werken aan een veilige sportwereld, zonder discriminatie of uitsluiting. Naast conventionele sporten stimuleren we ook andere vormen van beweging, zoals dansen, wandelen en fietsen.
- vi - 38. We maken de incidentele provinciale bijdrage aan sportservice Noord-Holland structureel, met focus op het versterken van duurzaamheid en inclusie.
- vi - 39. Jongeren hebben een belangrijke stem in het provinciaal debat. Daarom zetten we de werkgroep jongerenparticipatie door en onderzoeken we hoe we jongeren nog beter kennis kunnen laten maken met de provincie.

D | Bestuur en Inclusie

In Noord-Holland is de tweedeling tussen arm en rijk groter dan in andere provincies. Elke gemeente kent gezinnen die dagelijks de eindjes aan elkaar moeten knopen. Het ideaal van een samenleving met gelijke kansen voor iedereen is nog lang geen realiteit. Met name grote groepen jongeren worden belemmerd zich te ontwikkelen en te ontplooien. De provincie heeft helaas nog te weinig aandacht voor de effecten van haar beleid op ongelijkheid en gelijke kansen. Dat willen we veranderen.

We voeren een inclusief beleid. Dit houdt in dat we culturele gevoeligheden in acht nemen, mogelijkheden bieden voor mensen van kleur om zich te laten horen en ruimte geven voor LHBTIQ+ emancipatie.

GroenLinks zet zich in voor het versterken van de democratie voor iedereen. Voor GroenLinks begint de democratie onderop; bij mensen die hun straat, hun buurt, hun gemeente, hun land beter willen maken. Democratie vraagt om een eerlijke en integere overheid die ruimte geeft aan gesprek, ontmoeting en eigen initiatief. Een overheid die durft te investeren in de ontwikkeling en het onderhoud van de democratie en onverschrokken stelling neemt tegen krachten die de democratie misbruiken en ondermijnen. Democratie betekent ook eigenaarschap over onze zorg, onze woningcorporaties en onze scholen.

De lokale bestuurskracht en -kwaliteit in kleine gemeenten is regelmatig een probleem. Dan is er sprake van een aantasting van het voorzieningenniveau, een kwetsbare en kleine ambtelijke organisatie, onvoldoende denkkracht op belangrijke dossiers en onvoldoende tegenspel tegenover sterke tegenspelers zoals projectontwikkelaars. Dat gaat ten koste van het welzijn van de dorpsbewoners.

GroenLinks is niet per definitie vóór schaalvergroting of fusie: het gaat ons om de beste schaal en de samenwerkingsvorm die past bij het beleid dat wenselijk en noodzakelijk is. Een goed voorbeeld hiervan is de samenwerking in de MRA. Dit zien we als een samenwerkingsverband met meerwaarde. We denken dat alle partijen in de MRA in deze constructie elkaars bevoegdheden respecteren en samen effectiever opereren. We zien het als onze opdracht om ondersteuning te bieden aan de samenredzaamheid in onze samenleving. Dat kan alleen als we vertrouwen durven geven aan mensen en gemeenschappen.

Programmapunten PROVINCIALE FINANCIËN

vi - 40. De opcenten (opslag op de motorrijtuigenbelasting) in Noord-Holland gaan omhoog. De opcenten van de provincie Noord - Holland zijn al jaren de laagste van Nederland. Met de eerlijke en broodnodige verhoging kan een bijdrage worden geleverd aan de transitie naar een schonere en eerlijker maatschappij.

vi - 41. Op termijn gaan de provincies over op een ander financieringsstructuur. Daarbij redeneren we altijd vanuit rechtvaardigheid, zodat de sterkste schouders de zwaarste lasten dragen. Extra kosten voor inning worden voorkomen door de provinciale belasting te combineren met gemeentelijke- of rijksbelastingen.

Programmapunten BESTUURSKRACHT

- vi - 42. De provincie maakt samen met de gemeente inzichtelijk waar de gaten vallen in bestuurskracht. Waar het beleid of de uitvoering niet meer voldoen. Samen kijken we verder dan een sluitende begroting. We zoeken uit welke prijs daarvoor wordt betaald, in geld en in voorzieningen, en we komen we tot een plan voor verbetering, waarbij gemeentelijke fusie een nadrukkelijke optie is.
- vi - 43. We voeren meer regie op het onderwerp Gemeentelijke samenwerking of Fusie. We vinden het niet verantwoord om te wachten op wat er *bottom up* omhoogkomt. GroenLinks wil een actief provinciaal beleid. We leggen hierbij niets op, maar bevorderen het gesprek, maken inzichtelijk en bieden de feiten. De provincie is een assertieve en geen afwachtende partner. We bieden een palet aan opties voor samenwerking.
- vi - 44. Veel mensen zijn huiverig voor samenwerking en fusies tussen gemeenten omdat zij vrezen daarmee de identiteit als dorpsbewoner te verliezen en verloren te gaan in het grote geheel. De provincie stelt samen met de gemeenten een visie op hoe tot betere samenwerking te komen en hoe de specifieke dorpsidentiteit toch kan worden bewaard.
- vi - 45. We verkennen hoe we als krachtige provincie, met behoud van doelbereik en inclusie, meer kunnen reguleren en minder subsidiëren.
- vi - 46. We breiden de samenwerking met Prodemos uit om scholieren en moeilijker bereikbare groepen Noord-Hollanders te informeren over en te betrekken bij de democratische rechtsstaat.

Programmapunten DEMOCRATIE EN INCLUSIE

- vi - 47. We staan voor een transparante en dualistische cultuur op het provinciehuis.
- vi - 48. We zijn voor afschaffing van de geborgde zetels in het Waterschapsbestuur.
- vi - 49. We verlagen de stemgerechtigde minimumleeftijd voor provinciale referenda naar zestien jaar.
- vi - 50. Voor inclusief werkgeverschap is het erkennen van intersectionaliteit belangrijk. Dat betekent dat we erkennen dat maatschappelijke ongelijkheid zich afspeelt op veel verschillende vlakken, zoals gender, culturele achtergrond, klasse en seksuele geaardheid. We stellen daarom een Werkwijze Intersectioneel handelen op.
- vi - 51. Als regenboogprovincie geven we een bredere invulling aan ons diversiteits- en inclusiviteitsbeleid. Dit beleid wordt in samenspraak met betrokken organisaties opgesteld. De provincie investeert in de mogelijkheden om kwetsbare groepen van zich te laten horen.
- vi - 52. We zetten ons in om overerfbare armoede en laaggeletterdheid tegen te gaan. Om mensen beter bij de provinciale politiek te betrekken stellen we naast de begroting ook andere belangrijke documenten op, zoals het coalitieakkoord, beschikbaar een versie op taalniveau B1.
- vi - 53. Bedrijven die discrimineren (bijvoorbeeld bij het verlenen van stageplekken) worden uitgesloten van provinciale opdrachten.

- vi - 54. We realiseren als provincie een diverser personeelsbestand. Hiervoor stellen we concrete doelen op. Zo nodig worden quota gehanteerd om deze doelen te behalen.
- vi - 55. We geven het goede voorbeeld en zorgen voor toegankelijke toiletten op het provinciehuis.
- vi - 56. De Ribbius Peletier Penning, die jaarlijks wordt uitgereikt aan een vrouw die zich verdienstelijk heeft gemaakt voor de rol van de vrouw in de provincie Noord-Holland, verlengen we de komende periode.

E | Digitalisering

Digitalisering helpt de provincie een betere toekomst te realiseren. Het vereist echter een kritische blik. Niet alle ontwikkelingen komen de burger en leefbaarheid van onze provincie ten goede. Niet alle innovatie is vooruitgang. De positieve mogelijkheden van technologieën, zoals kunstmatige intelligentie, zijn veelbelovend. Verantwoord gebruik van beschikbare data komt, door burgers vanuit vertrouwen te benaderen, de provincie, haar inwoners en de leefbaarheid ten goede.

Digitalisering biedt de provincie kansen om haar taakuitvoering zodanig in te richten dat zij de beste sociaaleconomische omstandigheden realiseert voor inwoners en bedrijfsleven. De juiste gegevensarchitectuur stelt ons in staat om op data-gedreven wijze de beste voorstellen te doen op het gebied van energie, water, mobiliteit en ruimtelijke vraagstukken. De uitgangspunten zijn: digitale inclusie voor alle inwoners, een eerlijke en competitieve economie waarin data een centrale rol speelt, en een open, democratische en duurzame samenleving, waarbij digitalisering cruciaal is voor het behalen van de groene doelen.

Programmapunten NOORD-HOLLAND DIGITAAL

- vi - 57. We creëren een publiek toegankelijk algoritme register waarin alle algoritmes die namens de provincie geautomatiseerde keuzes maken, besluiten voorbereiden, of voorspellingen doen over individuele burgers en groepen burgers, volledig, gedetailleerd en in begrijpelijke taal worden beschreven.
- vi - 58. Waar algoritmen worden ingezet hebben mensen het recht hebben te weten op basis van welke factoren algoritmes keuzes maken en hoe algoritmes worden beïnvloed. Door middel van het inzetten van regelmatig steekproeven worden mogelijke fouten, en polarisering ondervangen.
- vi - 59. Bij beslissingen over mensen met behulp van AI moet er altijd sprake zijn van menselijk toezicht en motivering.
- vi - 60. Bij ICT-aanbestedingen spelen de kwaliteitsnormen, privacy standaarden, open-source software en duurzaamheid een leidende rol en niet alleen de kosten. Publiek geld besteden we bij voorkeur aan Europese innovatie die voldoet aan deze kwaliteitsnormen. We willen voorkomen afhankelijk te zijn van Big Tech uit de VS. Zeker als het gaat om toegang tot onze publieke diensten. We gaan niet in zee met Chinese Tech.
- vi - 61. Er komt een provinciaal meldpunt om (keten)fouten en foutieve gegevens over burgers te melden en te corrigeren.
- vi - 62. De Provincie zet zich in om de digitale vaardigheden en verantwoordelijkheden van bestuurders en medewerkers te versterken. We stimuleren gemeenten hetzelfde te doen. Dit komt de productiviteit, online veiligheid en het streven naar een open overheid ten goede.
- vi - 63. Vanuit de EU worden nieuwe richtlijnen m.b.t. digitalisering van de publieke sector opgesteld, voortvloeiend uit Europe's Digital Decade. We hanteren een proactieve houding in de integratie van de verscheidene Europese richtlijnen in provinciale beleidskaders. Hierdoor voorkomen we een discrepantie tussen beleid en de doorwerking van Europese richtlijnen op het Nederlands recht.

Verantwoording

De programmacommissie voor dit concept-verkiezingsprogramma kreeg input van talloze Noord-Hollanders. We zijn hen allen zeer erkentelijk voor de tijd die ze namen om hun deskundigheid met ons te delen tijdens bijeenkomsten, gesprekken of via schriftelijke inbreng.

De programmacommissie van GroenLinks voor Noord-Holland 2023-2027 bestaat uit:

Nicole van der Waart (voorzitter)
Wiegert Dulfer
Anouk Gielen
Peter Korzelius
Paul Laport
Thijs Maartens
Elias Marseille
Roy Seignette

In opdracht en onder eindverantwoordelijkheid van het bestuur van GroenLinks Noord-Holland.